

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

KERK EN TOLERANTIE IV (slot)

(On-)verdraagzaamheid volgens de Schrift (vervolg)

We zagen in het slot van het vorige artikel, hoe een gesloten religieus denksysteem (zoals wanneer b.v. 'verbond' en 'uitverkiezing' vereenzelvigd worden en er geen ruimte overblijft voor de verkondiging van de belofte van het Evangelie aan *alle* hoorders) een verhindering is om de ware katholiciteit van de kerk te beleven. Christelijke *ruimhartigheid* maakt plaats voor enghartigheid.

Maar enghartigheid past niet bij de kerk van God. Zo is de Here zelf niet: 'gelijk zich een vader ontfermt over zijn kinderen, ontfermt Zich de HERE over wie Hem *vrezen*. Want Hij weet, wat maaksel wij zijn, gedachtig, dat wij stof zijn', Ps. 103 : 13, 14. Enghartig is de Heiland niet: Hij was met ontferming bewogen over de scharen in Israël, die als schapen zonder herder waren. Toen nam Hij geduldig de tijd ervoor om hen véle dingen te leren, Marc. 6 : 34. Zo zijn ook de apostelen ons niet voorgegaan: Paulus had naar zijn eigen getuigenis een ruim hart voor de moeilijke gemeente van Korinthe, 2 Kor. 6 : 11, en daarom wordt de gemeente – en de 'sterken' binnen de gemeente – ook door hem aangespoord om verdraagzaam te zijn en in de gemeenschap der heiligen *elkaars* moeiten te dragen, Rom. 15 : 1, Gal. 6 : 2, om op deze wijze de

wet van Christus te vervullen. Dat is wat anders dan met elkaar korte metten te maken!

We moeten ons nu wel de vraag stellen: wat is er de oorzaak van, dat de God die zich tegenover de afgoden en alle afgoderij zo onverdraagzaam opstelt en dat ook zijn volk leert, tegelijk vol is van geduld en ontfermingen ons leert voor onze houding in de gemeenschap der heiligen: 'elkaar in liefde te verdragen', Ef. 4 : 2, vgl. Kol. 3 : 15.

Daarop is maar één antwoord. *Onze God is de God van de geschiedenis*. Hij gaat met zijn volk in de geschiedenis van het heil *een weg*. Daar is de Bijbel vol van! Gods weg is volmaakt, Ps. 18 : 31, in reddende heiligheid voor zijn volk, Ps. 77 : 14. In het Nieuwe Testament noemt de Heiland zichzelf 'de weg en de waarheid en het leven', Joh. 14 : 6. De gemeente heet dan ook de vergadering van mannen en vrouwen, die 'van die weg' zijn, Hand. 9 : 2. Tot een wereld in zonde gevallen is God gekomen: 'Adam, waar zijt ge?' Hij heeft zijn beloften gegeven en is de weg van de vervulling van die beloften opgegaan. Die weg gaat Hij nog steeds. Hij heeft niet aan het begin van zijn bemoeienis met ons een wijsgerige wereldbeschouwing, een godsdienstig stelsel afgekondigd, maar Hij heeft *Zichzelf* geopenbaard als de Levende en de heil werkende God. Was Hij de God van een stelsel geweest,

HOOFDARTIKEL

Kerk en tolerantie IV (slot)

J. Kamphuis

UIT DE SCHRIFT

Geestelijke opleving

R.J. Blok

KERKELEVEN

Pastorale opbouw van de gemeente

C.J. de Ruijter

KERK IN ORDE

Nadere toelichting II

M. te Velde

Gods aanwezigheid in de geschiedenis I

Eddo Evink

OPVOEDING EN ONDERWIJS

De identiteit van het gereformeerd onderwijs 111 (slot)

J. Messelink

Hart, hoofd en handen I

G.J. van Middelkoop

OP MAAT

Evangeliseren..., en dan?

H. Folkers

PERSCHOUW

W.G. de Vries

UIT DE KERKEN

dàn was Hij net zo onverdraagzaam geweest als ieder die een wijsgerig of wereldbeschouwelijk stelsel bouwt en daaraan dan onderwerping vraagt. A.A. van Ruler (zie ons eerste artikel) heeft daarop terecht de nadruk gelegd. Maar God doet zichzelf kennen in de wegen van genade en recht. Hij toont op die weg heel veel geduld en lankmoedigheid in het verdragen van de 'eigenaardigheden' van een lastig en hardleers volk, Hand. 13 : 18, al handhaaft Hij ongetwijfeld Zichzelf, ook in de weg van zijn gerichten over hen die opstaan tegen Hem en zijn gezalfde, Ps. 2. Hij is de waarheid in de volheid van zijn deugden en van zijn daden. Hij is dat in zijn Zoon, de Geliefde. En Hij heeft op de weg van verlossing zijn Naam aan Mozes bekend gemaakt: 'Here, HERE, God, barmhartig en genadig, lankmoedig, groot van goedertierenheid en trouw, die goedertierenheid bestendigt aan duizenden, die ongerechtigheid, overtreding en zonde vergeeft; maar (de schuldige) houdt Hij zeker niet onschuldig, de ongerechtigheid der vadersen bezoekende aan kinderen en kinds-kinderen, aan het derde en vierde geslacht', Ex. 34 : 6. Die Naam klinkt heel de geschiedenis van het Verbond door, vgl. Num. 14 : 18, 2 Kron. 30 : 9, Nehem. 9 : 17, 31, Jona 4 : 2, Joël 2 : 13, Nahum 1 : 3. Israël bezingt deze Naam in de gang van de tijden op weg met deze God, Ps. 86 : 15, 103 : 8, 145 : 8. In groot ongeduld heeft de Here in het Oude Verbond vroeg en laat profeten gezonden en het volk onderwezen in zijn wegen. Dit is geen geduld uit zwakheid of uit onverschilligheid. Want er is een grens! De geschiedenis kent zijn rechtvaardige oordelen en hij kent de ballingschap van zijn volk, 70 jaar lang. En de verheerlijkte Christus dreigt vanuit de hemel gemeen-

ten die zijn dienst en weg verlaten, met de wraak van het Verbond. Hij liet dit de gemeenten van Sardes en Laodicea weten, tot een voorbeeld voor ons, opdat we 'de rijkdom van Gods goedertierenheid, verdraagzaamheid en lankmoedigheid' niet zouden verachten, vgl. Rom. 2 : 4. Op de weg, die Hij met zijn volk gaat in de oude en in de nieuwe bedeling van het Verbond doet Hij zichzelf steeds meer kennen. *Heilsgeschiedenis* is tegelijk *openbaringsgeschiedenis*. De Naam des HEREN is heerlijk opengegaan voor ons in de naam van de drieënige God, Vader, Zoon en Heilige Geest, waarin de gemeente is gedoopt. Zo is ons *de leer* der waarheid bekend gemaakt, niet als een abstract en tijdloos systeem, maar als het geopenbaarde 'geheimenis van de godsvrucht', 1 Tim. 3 : 16. Daarom is er tussen leer en leven in de gemeente een onlosmakelijke samenhang, een diepe éénheid.

Daarom heeft God, met het oog op de verzoening door Christus in de volheid des tijds, in de eeuwen daarvoor veel lankmoedigheid geoefend zowel over zijn volk als over de heidenen, die toen nog niet geroepen werden.

Terwille van de hardheid van het hart, liet Hij in het Oude Verbond huwelijkspraktijken toe, zoals het van het begin niet was geweest en zó als de Heiland het dan zijn discipelen ook niet meer leert, Matt. 19 : 3 e.v. Hij heeft de zonden die vroeger 'onder zijn verdraagzaamheid' gepleegd waren, laten geworden, omdat de bloedstorting van Golgotha, en de openbaring van zijn gerechtigheid daarin, nog moest komen, Rom. 3 : 25. Daarom zegt Paulus in zijn prediking op de Areopagus in Athene, dat God 'de tijden der onwetendheid' voorbij ziet als Hij 'heden' aan alle mensen bekering verkondigt tot vergeving der zonden, Hand. 17 : 30. Omdat God in het leven van zijn volk en van zijn kinderen de God van de geschiedenis is, daarom wordt de zonde door Hem in billijkheid gewogen en de onwetendheid de één zwaarder aangerekend dan de ander. We worden geoordeeld naar het licht dat we ontvangen. We doen voor Hem niet op een bepaald moment examen in godgeleerdheid, eventueel in de wijsbegeerte met positief of negatief resultaat, maar Hij vraagt ons *Hem* te kennen en in godsvrucht voor zijn aangezicht te leven naar de oude regel, die Hij Abraham in het Verbond en op de weg van het Verbond al inscherpte: 'wandel voor mijn aangezicht en wees onberispelijk', Gen. 17 : 1.

Schriftuurlijke/Gereformeerde tolerantie

Vanuit het bovenstaande kan het ons nu ook duidelijk worden, wat *christelijke* en *gereformeerde* tolerantie inhoudt. Ze is wezenlijk voor de kerk! Maar ze is ook wezenlijk onderscheiden van de *humanistische* tolerantie! *Ze is daaraan tegen-gesteld!* De humanistische tolerantiegedachte beoogt vrije speelruimte voor de mens, voor zijn opvattingen en voor zijn gedrag. Dan is de leer van de Schrift, beleden door de kerk, in feite *altijd* een knellend juk. Maar de gereformeerde tolerantie gaat uit van het feit, dat de christelijke leer geen dwangjuk is dat de menselijke vrijheid inperkt, maar dat zij de *voorwaarde* voor de christelijke vrijheid is!

KERNREDACTIE:

DR. W.G. DE VRIES (eindred.), DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP, PROF. DR. M. TE VELDE.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS. A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. B. LUITEN, PROF. DR. C.J. DE RIJTER, DRS. H. VELDMAN.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK, J.M. DE JONG, DRS. J. SMELIK.

REDACTIE-ASSISTENT:

W.L. DE GRAAFF, Wortmanstraat 138, 8265 AG Kampen, Tel. (05202) 31201.

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:

De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA te Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V., Postrekening 406040 t.n.v., De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA Goes. Tel. (01100) 15591.

ABONNEMENT:

f 85,75 per jaar; f 46,25 per halfjaar; studenten f 70,25 per jaar (binnenland). Buitenland: f 144,50 per jaar (zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan, maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee maanden voor het verstrijken van de betalingstermijn (opzegging van jaarabonnement vóór 1 november, van een halfjaarabonnement vóór 1 juni).

Losse nummers f 1,95 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij de Stichting Bralectah. Tel. (05210) 15946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,63 per mm. Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

ISSN 0165-5191

Ware tolerantie beoogt niet menselijke speelruimte zo groot mogelijk te maken, maar beoogt *de goede voortgang van het Woord Gods en van de christelijke leer*, zowel in het leven van de kerk als gemeenschap, als in het leven van de afzonderlijke gelovigen.

In een grondige studie over *De leertucht in de Gereformeerde Kerk van Nederland tussen 1570 en 1620*, die in het begin van deze eeuw verscheen (nl. van de hand van H. Schokking als theologische dissertatie aan de Universiteit van Amsterdam), wordt duidelijk gemaakt, dat ook in de gereformeerde kerk van die tijd, scherp positie werd gekozen tegenover het humanistische idee van tolerantie dat de remonstranten in praktijk gebracht wilden zien, maar dat *tegelijk* de gereformeerde tolerantie niet uit het oog werd verloren. Tolerantie bedoelde toen onder de gereformeerden, dat rekening werd gehouden 'met de mogelijkheid dat, te goeder trouw en door gebrek aan inzicht, uit tijdelijke vooringenomenheid, bezwaren werden gevoeld tegen leerstellingen, die toch algemeen in de kerk erkend werden; deze gevallen werden wel omschreven' (H. Schokking, 253).

Daarom was de oefening van de tolerantie nooit tijdloos en was het geen kwestie in het abstracte. Heel belangrijk was de vraag, of men met een gewoon lid van de gemeente of met een voorganger te maken had. Wat in de één geduld kon worden, kon bij de ander niet worden toegestaan. Dat is een heldere zaak: bij de voorganger gaat het om de vraag naar de goede voortgang van de waarheid! De herder moet de kudde voorgaan in 'de rechte wegen des Heren', en mag deze dus niet 'verdraaien', vgl. Hand. 13 : 10 en Hos. 14 : 10.

Het hangt ook af van de omstandigheden, of en in hoever er geduld kan worden geoefend: de gemeente mag niet in verwarring worden gebracht en van de weg Gods mag geen kwaad worden gesproken, Hand. 19 : 9. Er moet in het leven van hem met wie tolerantie wordt geoefend, ook opening voor Gods Woord zijn: hij moet onderwezen willen worden en zijn particuliere moeite niet als een leer gaan drijven in de gemeente. Dan is voor *déze* tolerantie de grens bereikt; die ligt in het Woord Gods en in de gezonde leer!

Deze tolerantie is ook niet aan het goeddunken van een ieder overgelaten. Het is de kerk, als 'pijler en fundament der waarheid', 1 Tim. 3 : 14, die hier in gehoorzaamheid aan het Woord Gods heeft te beslissen. De ambtsdragers en de kerkelijke vergaderingen hebben hier eigen verantwoordelijkheid.

Daarom waren de gereformeerde kerken in Nederland in de zeventiende eeuw in Schriftuurlijke zin *zowel* intolerant *als* tolerant, toen zij met behulp van de buitenlandse kerken aan de dwalingen van het remonstrantisme definitief weerstand boden en niet toegankelijk waren voor enig compromis, en zij *tegelijk* geduld wilden oefenen met eenvoudigen die in verwarring waren gebracht en die zich wilden laten onderwijzen. *Déze* intolerantie en *déze* tolerantie is doorgeloeid van de eerbied voor Gods Woord en de liefde voor Gods kerk.

In de discussie op de Conferentie werd de vraag gesteld, of niet alleen de voorgangers, maar ook de leden van de kerk aan de belijdenis zijn gebonden. De achtergrond van deze vraag is gelegen in de situatie, zoals die is te vinden b.v. in de *Orth. Presb. Church*, waarin wel de predikanten, maar niet de 'members' (de leden) aan de Westminster Standards zijn gebonden. Mijn antwoord:

1) De *kerk* (en dat is *niet* een vergadering van predikanten, maar het is de vergadering van de gelóvigen) is 'het huis van God', 'pijler en fundament van de waarheid', 1 Tim. 3 : 16. In het Nieuwe Verbond is de Geest gekomen tot *de gemeente*. Aan haar schrijft de apostel Johannes daarom ook – en dat terwijl die gemeente toen in de aanvechting van verschrikkelijke dwalingen was! – 'Gij echter hebt een zalving van de Heilige, en gij weet dat allen' (of: 'en gij allen weet'). De gelovigen zijn in Christus *mòndig tot* belijdenis van de waarheid.

2) Maar omdat de belijdenis van de kerk is, moeten we er ook altijd op bedacht zijn geen theologische opinies in de belijdenis op te nemen, maar naar 'de klaarheid der Waarheid' de belijdenis te formuleren. Dan is het mogelijk om als volwassenen en jeugd, als eenvoudigen en geleerden te zeggen: 'wij geloven *allen* met het hart en belijden met de mond...', art. 1 *Nederl. Geloofsbelijdenis*, vgl. ook het 'Wij geloven...' van de Geloofsbelijdenis van Nicea en het '*Al* wie behouden wil worden, moet voor alles het algemeen (= katholiek!) geloof vasthouden' van de Geloofsbelijdenis van Athanasius.

3) Maar *binnen* de belijdende gemeenschap van de kerk heeft ieder wel zijn eigen plaats. Daarom oefenden de gereformeerden ten tijde van de Dordtse Synode veel geduld (tolerantie) tegenover eenvoudigen, die in verwarring waren gebracht, terwijl aan de dwaalleraars een halt werd toegeroepen. Het is de kunst het evenwicht te bewaren tussen wat onder de eerste twee *en* wat onder het derde punt is gezegd.

Op deze weg begeren tot nog toe de gereformeerde kerken ook voort te gaan, ook nu zij in *déze* tijd nog weerstand hebben moeten bieden aan dwalingen die in de gemeenten naar voren kwamen, en waarvoor ruimte van propaganda werd gevraagd en in boek en blad metterdaad propaganda werd gemaakt.

Zo is in 1926 door de kerken een opkomende *Schriftkritiek*, waardoor de geschiedenis van de zondeval werd relativerend, afgewezen en hebben de kerken na de *Vrijmaking*, in 1967 de loochening van de zaligheid der gestorven gelovigen in de gemeenschap met Christus – een loochening juist door voorgangers! – in de kerken niet toegelaten. Op dit punt is het geschil met de Ned. Gereformeerde Kerken dan ook niet, of 'tolerantie op voorwaarden' 'een geschikt middel (is) om waarheid en eenheid te bewaren', zoals C. van den Brink en H.J. van der Kwast het stellen in *Een kerk ging stuk*, 1992, 218. Dat kan wel duidelijk zijn uit de felle wijze waarop de

beslissing van de synode van Amersfoort 1967, om te blijven bij de belijdenis van Zondag 22 Heid. Catechismus, werd aangevallen door een voorganger (vgl. C. Vonk, *De doden weten niets*, verschenen ná de beslissing van Amersfoort) die schreef: 'Te Amersfoort heeft de oudste leugen – nl. van de Satan tegenover de mens in het paradijs) zich gehuld in haar jongste kerkgewaad', 56, vgl. over 'de oudste leugen' ook p. 5 en 114 over 'chante-rend belijdenismisbruik', waardoor de gelovigen gevaar zouden lopen 'gelijk te geven aan de vader der leugen'. Inderdaad – voor deze propaganda van de dwaling en deze bestrijding van de confessie is geen plaats en *mag* geen plaats zijn in de gereformeerde kerken.

Het geschil tussen de Ned. Gereformeerde Kerken en de Gereformeerde Kerken is niet slechts een geschil over de *omvang*, maar vooral over de *aard* van de tolerantie: dient zij om, *ondanks* de aangenomen leer van de kerk, zoveel mogelijk vrijheid voor de *predikanten* te behouden, of dient zij om de aangenomen leer van de kerk zoveel als mogelijk is goede doorgang in de gemeente te geven?

Hier is de waterscheiding tussen de remonstrantse en de gereformeerde tolerantie.

Wij hebben hier waakzaam te zijn, want wij zien het met verdriet in het hart voor ogen, hoe de Gereformeerde Kerken in Nederland (syn.) ten onder zijn gegaan als belij-dende gemeenschap in autonome tolerantie en hoe dat ook wereldwijd, bijvoorbeeld in het verband van de GOR, de broederschap van de gelovigen heeft ontwricht en blijft ontwrichten! Ook hier geldt: 'wie meent te staan, zie toe dat hij niet valle', 1 Kor. 10 : 12.

Het uitoefenen van de rechte tolerantie, en het tot het uiterste strijden voor het geloof dat eenmaal de heiligen is overgeleverd, Jud. : 3 staan dus niet *tegenover* elkaar, maar het eerste vloeit uit het tweede voort en hangt daar onlosmakelijk mee samen. Wij kunnen elkaar daarin als christelijke kerken, in onze ontmoeting binnen het verband van de ICRC, ook in rijke zin tot hulp en bijstand zijn in bemoediging in de strijd, in aansporing om in alles altijd de goede voortgang van het Woord der genade te zoeken.

Omgang met elkaar

Daarbij is de omgang met elkaar als kerken wereldwijd ook van grote betekenis!

We verwijderen ons nu wel enigszins van ons onderwerp, dat over de tolerantie in strikte zin handelt. Toch is er een duidelijk verband. Wanneer we zien, dat de Here God in deze wereld een weg met zijn volk gaat, de weg van zijn Woord en Geest, dan kunnen we er óók oog voor krijgen, dat er bij alle éénheid onderscheid is en mag zijn. Er is éénheid. Want er is één God en één Heer Jezus Christus. Er is één geloof en er is één doop, vgl. Ef. 4 : 4. We kunnen spreken over de éne weg van het Woord in de wereld. We ontmoeten elkaar op die weg.

Tegelijk mogen we er oog voor hebben, dat God in ieder land zijn kerk op een eigen wijze leidt. Rome kent een wereldkerk in gebondenheid aan één centrum op aarde en

één en dezelfde belijdenis van het geloof. Wij, als gere-formeerden, hebben ons centrum in de hemel, waar Christus is aan de rechterhand van de Vader. Verstrooid in de wereld zijn wij verenigd in dezelfde Geest van het geloof.

Gereformeerde kerken hebben in het verleden niet geij-verd om één gemeenschappelijk belijdenis-geschrift te bezitten, dat de onderscheiden belijdenissen zou moeten vervangen. In 1581 verscheen de bekende *Harmonie van Evangelische belijdenissen* (*Harmonia Confessionum Evangelicarum*). Maar hier werd niet een *nieuwe*, ge-meenschappelijke belijdenis aangeboden. In deze *Harmo-nie* wilde men de overeenstemming aantonen tussen de bestaande belijdenisgeschriften (waarbij ook de voor-naamste Lutherse, zoals de Augsburgse Confessie), maar deze niet vervangen door één geschrift. In het feitelijke gegeven van de *veelvormigheid* van de belijdenisgeschrif-ten bij *éénheid* van het beleden geloof is altijd geëerbiedigd, hoe de Here onderscheiden wegen met zijn volk gaat. Tegen de dwaling is éénstemmig front gemaakt. Ik denk weer aan de hulp die de gereformeerde kerken in Nederland op de synode van Dordrecht 1618/1619 kregen van de buitenlandse zusterkerken. Maar in de gemeen-schap kwam geen breuk vanwege het feit dat de éne belij-den is anders formuleerde dan de andere. We komen niet altijd voor dezelfde vraagstukken te staan. We kiezen dan vaak onze formulering al naar de problemen zich aan ons voordoen, en ook binnen de mogelijkheden die de ons ter beschikking staande taal ons geeft.

Op de Conferentie werd de vraag besproken of een nieuwe tijd met nieuwe problemen (denk aan de diep-ingrijpende ethische vragen!) niet om een nieuwe be-lijdenis vraagt. Bij de beantwoording werd er op ge-wezen dat een nieuwe belijdenis geen 'maakwerk' moet zijn, maar dat hier acht moet worden gegeven op de leiding van de Heilige Geest in de gemeente. Maar de Geest kan zeker uit de volheid van het Woord een nieuw belijgend ant-woord in de gemeente werken, dat herkend zal worden als een nieuwe vorm van belijde-nis. Zo heeft de kerk van de reformatie, overigens in nadrukkelijke aansluiting aan de kerk van de eerste eeuwen, haar belijdenis geformuleerd en in het licht gezonden.

Maar dan is *aansluiting* aan het gegeven van beslis-sende betekenis. In dat verband werd, naar aanleiding van een andere vraag, opgemerkt of het in onze tijd wellicht geen aanbeveling verdient om in combinatie met of ter vervanging van 'gereformeerd' de naam 'evangelisch' te gebruiken. Dat ligt nú anders dan in de 16e eeuw! Hier tekenen zich twee onderscheiden confessionele stromingen af. Het is niet raadzaam dat door een vervagende naamgeving te verdoezelen.

Uitleiding

Binnen een jonge gemeenschap van kerken als de ICRC, is voor ieder van de participerende kerken de vraag van levensbelang: hoe ontmoeten we elkaar? Hoe gaan we

met elkaar om? Doen we het in een geest van wantrouwen? Omdat we niet dezelfde belijdenisgeschriften hebben en een andere historische achtergrond hebben, en soms een wat andere taal spreken dan we in eigen omgeving gewend zijn? Of in blijdschap, omdat we bij alle onderscheid van wegen toch zien mogen, dat God de éne weg van zijn welbehagen en van zijn genade gaat? Dan kunnen we ook van elkaar de beslistheid en het geduld van het geloof leren, en elkaar bemoedigen en aansporen tot Schriftuurlijke tolerantie *en* tot het *niet* verdragen van de dwaling. Want beslistheid in het geloof en beslistheid tegenover de dwaling gaat samen met geduld *binnen* de ene gemeenschap van het geloof –, een geduld, dat we in de geest van zachtaardigheid over en weer willen oefenen.

De ICRC kan hiertoe in onze tijd, nu wij *zóveel* afbraak van het geloof en een zo snel om zich heen grijpende geest van verwereldlijking zien, een kostelijk middel, een goed instrument, een sprekend symbool zijn van de gemeenschap der heiligen, die de dwaling niet verdraagt, maar waarbinnen gemeenschappelijk uit de vrede van Christus geleefd wordt –, die vrede die alle verstand te boven gaat en onze harten en gedachten behoeden kan in Christus Jezus.

Als één woord van de Heiland richting kan geven aan onze gemeenschap van kerken, dan is dat wat Christus in de bergrede tot zijn discipelen heeft gezegd:

Zalig de vredestichters,

want zij zullen kinderen Gods genoemd worden,

Matt. 5 : 9.

J. Kamphuis

UIT DE SCHRIFT

GEESTELIJKE OPLEVING

Want, zo zegt de Hoge en Verhevene, die in eeuwigheid troont en wiens naam de Heilige is: In den hoge en in het heilige woon Ik en bij de verbrijzelde en nederige van geest, om de geest der nederigen en het hart der verbrijzelden te doen opleven.

Jesaja 57,15

Wie is God? De Hoge, Verhevene, Heilige. God wordt zomaar in het menselijke vlak getrokken. Naar zijn diepste wezen is Hij de onkenbare. Wij zouden niets van Hem weten, als Hij zich niet aan ons had bekendgemaakt. Jesaja leert het volk Israël wie God is. Want het volk was de kennis van God kwijtgeraakt. Zoals vandaag veel mensen geen kennis meer hebben van God.

Het begin van Jes. 57 is een scherp woord over de goddelozen met hun afgoderij. Ze zijn in wellust ontbrand onder elke groene boom, ze slachten de kinderen in de dalen, op elke hoge berg brengen ze slachtoffers. Ze vergaten de HERE. Voor hen waren de goden van Babel de machtige goden. Maar als straks de Perzen de Babyloniërs verslaan, staan die goden toch mooi machteloos. God is oneindig hoog verheven boven alles. Hij troont van eeuwigheid tot eeuwigheid. Die goden betekenen niets. En wij zijn nietige mensen, verzezen uit het stof. We worden geconfronteerd met onze mislukkingen. We stoten ons hoofd. We staan schuldig aan onze eigen fouten. Er is geen reden tot trots. Een mens maait wat hij gezaaid heeft. De ballingschap kwam niet uit de lucht vallen. Maar God verstoot niet. Hij wil een vastgelopen volk genezen van zondige hoogmoed.

God woont in de hemel, en Hij wil wonen bij de verbrijzelde van hart en de nederige van geest. Die mens zoekt Hij. God wil niet alleen hoog en geducht zijn, dan zou Hij onbereikbaar zijn. Maar Hij wil ook wonen bij de nederige Israëliet, de verbrijzelde, de kapotgeslagene. Want we lezen dat de vromen werden weggerukt. Toch doelt de profeet niet alleen op mensen, vromen, die in de verdrukking leven. De verbrijzelde is hij, die onder de gesel van God de afgoderij afzweert en zijn nek wil buigen voor de heilige God, die de zonde niet kan verdragen. God draagt ons en verdraagt ons om Christus' wil.

Daarom klinkt het ook: verhoogt, verhoogt, bereidt de weg. Verwijdert de struikelblokken van de weg van mijn volk. Dat ziet vooral op geestelijke terugkeer, bekering. De hindernissen moeten weg. De boodschap van Gods

ontferming breekt hoogmoed, trots en eigenwaan af. Want de HERE wil de vernederden verheffen en de verbrijzelden doen opleven. Hij pakt de draad weer op. Wat moesten ze er diep onderdoor. Toch is er hoop voor morgen. God breekt af en bouwt op. Toen Nederland in 1945 werd bevrijd, hebben de bevrijders ons niet aan ons lot overgelaten, een arm en berooid volk. Door de Marshall-hulp konden we er bovenop komen. Zo wil God ons kracht geven om weer zijn kinderen te worden. Hij heeft de Geest uitgestort in de harten. De HERE wil geestelijke opleving geven. Hij wil Jeruzalem herbouwen en wonen op Sion, bij de treurenden en verbrijzelden. Bij hen die door genade binnen Gods handbereik mogen leven. Die nederig willen zijn voor de mensen en voor God. Zo krijgt God zondaars klein. Hij doet harten ópleven. Nederigheid is de huisstijl van de christelijke gemeente. Verslagen van hart zijn en mogen leven in Gods nabijheid, daar veer je van op!

Zo is er troost voor verbrijzelden. God laat ons niet bij de brokstukken zitten. De treurenden van Sion mogen nieuwe moed vatten uit de woorden, geboden en beloften van God. Hij begraaft zijn toom om leven te geven in Christus en door de Geest. Zo wil God zichzelf kwijt aan neergebogen mensen. Dan leven de harten op. Er komt vrede. Geestelijke opwekking is opgewekt leven. De dichter van Psalm 69 zegt: de ootmoedigen zullen het zien, zij zullen zich verheugen; gij, die God zoekt, uw hart leve op. Want de HERE hoort naar de armen, en zijn gevangenen veracht Hij niet.

In de dagen van de ballingschap kenden velen de HERE niet meer. Maar de boodschap is: bereidt de weg van de HERE, verwijder de struikelblokken van de weg van mijn volk. Op de blote knieën mogen ze terugkeren. Velen vandaag kennen God niet meer. Er wordt heel veel onwaars gezegd over God. Geloof in een hogere macht is niet hetzelfde als geloof in de God van de Bijbel, de God en Vader van onze Here Jezus Christus. Maar de hoge God laat zich niet neerhalen. Hij woont in zijn paleis, èn bij de geknakten. We dragen het hart niet hoog. We heffen 't omhoog. God is ons in Christus zeer nabij.

R.J. Blok

PASTORALE OPBOUW VAN DE GEMEENTE

Ons pastoraat lijdt aan versmalling. In twee vorige artikelen heb ik laten zien hoe ons pastoraat in de 'knel komt doordat we uitgaan van een eenzijdige visie. In onze opvatting van pastoraat domineert de invalshoek van 'opzicht en tucht'. Maar de bijbel tekent een veel breder beeld. In dit artikel trek ik daaruit een paar consequenties.

Gemeente en ambt

Uit het beeld, dat ik globaal in het vorige artikel geschetst heb, trek ik de volgende conclusie: de grondvorm van pastoraat is het onderlinge pastoraat van de gemeente. De bron van en de roeping tot dat pastoraat is gegeven aan de avondmaalstafel, waar wij aan elkaar verbonden worden doordat we deel hebben aan het ene Brood (1 Cor. 10 : 17). Gemeentepastoraat is gegeven met het feit, dat we samen leden zijn van één lichaam. Als één lid lijdt, lijden alle leden mee (1 Cor. 12 : 26).

Natuurlijk moeten we daar wel meer van zeggen. Want als we in de bijbel lezen over de gemeente, is dat altijd een ambtelijk gestructureerde gemeente. Christus heeft aan zijn kerk ambtsdragers gegeven om de gemeente toe te rusten tot dienstbetoon (Ef. 4 : 12). Dat betekent, dat de **kernstructuur** van het pastoraat altijd ambtelijk bepaald zal zijn. Een ambtelijke taak betekent, dat je voor gaat in de gemeente. Je gaat voorop in het dienstbetoon aan en van de gemeente.

Deze dingen zijn onder ons natuurlijk allang en veel eerder gezegd. Ik geloof ook niet, dat ik met deze artikelen iets nieuws naar voren breng. Toch denk ik, dat de werkelijkheid van ons pastoraat achterblijft bij het beeld, dat het NT van gemeentepastoraat tekent. Zoals gezegd komt dat m.i. doordat we onze visie op pastoraat laten versmallen door de invalshoek van 'opzicht en tucht'. Maar op basis van het NT kunnen we zoeken naar verbreding van het pastoraat. Ik wil dat in dit artikel vooral doen op een paar praktische punten.

De kern: ambtelijk pastoraat

Als we ernst willen maken met de ambtelijke structuur van de gemeente, moeten we ook pastoraal bij die kern beginnen. Het opzicht over de gemeente is opgedragen aan de oudsten. Dat is een taak die zij niet zichzelf aangemeten hebben, maar die de grote Herder op hen legt.

Dat betekent dus, dat we in die ambtsdragers ook voor de grote Herder geplaatst worden. Maar juist dan is het belangrijk, dat de ambtsdragers zelf laten uitkomen hoe de

grote Herder omziet naar de schapen. Natuurlijk hoort daar ook bij, dat zij toezien op het leven van de gemeente. Maar het zou verarming betekenen, als het daartoe beperkt bleef. Ik citeer nog een keer **A.N. Hendriks**, die in dit verband waarschuwt tegen verschraling van het pastoraat: 'De herder visiteert niet slechts, maar ziet naar de schapen om, zoekt het verlorene, verbindt het gewonde en versterkt het zieke (Ez. 34 : 16)'.¹

Als dat de pastorale blikrichting wordt, zullen de oudsten inzien, dat ze de diakenen nodig hebben bij het pastoraat. Dat is nu nog lang niet altijd het geval. Heel wat **kerkeraden** behandelen het pastoraat vrijwel uitsluitend in smal verband als de zaken van opzicht en tucht aan de orde komen.

Maar als je eenmaal ziet, dat pastoraat veel breder is, zul je ook ontdekken dat de ambtelijke mogelijkheden veel breder zijn. Er zijn meer ambtsdragers beschikbaar dan alleen de oudsten om de pastorale taak waar te nemen.

Groothuisbezoek

Verbreding is ook mogelijk als we denken aan de werkvormen die we toepassen in het pastoraat. Wij kennen in onze kerken tot nu toe vrijwel alleen de vorm van het persoonlijk huisbezoek. Dat is een intensieve werkwijze die zijn eigen voordelen heeft. Maar een nadeel is de enorme belasting die het betekent, vooral als er twee man op huisbezoek gaan.

Naast deze werkvorm kennen veel kerken ook het zogenaamde groothuisbezoek. Daarbij worden zo'n 10 tot 15 mensen uit een bepaalde wijk uitgenodigd voor een gezamenlijk pastoraal gesprek. Uiteraard is zo'n gesprek minder geschikt voor het bespreken van allerlei vertrouwelijke dingen die soms in het huisbezoek aan de orde komen. Maar het is natuurlijk wel een prachtige gelegenheid om gericht pastoraal bezig te zijn. Dat kan in een vrij gesprek, waarbij de gemeenteleden het onderwerp bepalen. Dat kan ook naar aanleiding van een bepaald thema zijn. Of men gaat na wat men in de concrete noden en behoeften voor elkaar kan betekenen. En het mooie is, dat zo de kerkleden op een ongezochte manier om elkaar heen leren staan. Als zo'n 'groothuisbezoek' een paar keer per jaar gehouden wordt, hebben de ouderlingen veel ruimte om te werken aan een goede relatie met hun gemeenteleden. En tegelijk is er een belangrijk stuk pastoraat van de grond gekomen, dat ook structureel de gemeente opbouwt. Die mogelijkheid is er bij het gewone huisbezoek niet op die manier. Ik denk, dat zo'n groothuisbezoek een werkvorm is, die pastoraal een waardevolle aanvulling is. Nu is er in sommige kerken al wel iets dergelijks in opkomst. Er zijn nogal wat dominees die meer thematisch pastoraal bezig zijn. Ik denk dan vooral aan groepen waarin men doorspreekt over huwelijk en **huwelijksvoorbereiding**. En er zijn ook wel groepen, waarin men moeilijke vragen bespreekt waar werkers in de gezondheidszorg mee te maken **krijgen**. Dat zijn prachtige initiatieven waarbij gericht pastoraal gewerkt wordt. Vooral de pastorale dimensie van de *geestelijke leiding* kan daarbij heel

mooi tot zijn recht komen. Maar dit soort groepen richt zich natuurlijk vaak op bepaalde categorieën gemeenteleden, omdat ze nogal specifieke thema's behandelen. Ik denk, dat we dat heel goed kunnen uitbreiden tot een algemene werkvorm. Dan hoeft ook niet elke keer de dominee zo'n groep te leiden.

Gemeentepastoraat

Met deze werkvorm komt natuurlijk al veel meer het gemeentepastoraat in zicht. Juist in een groothuisbezoek kan goed duidelijk worden, dat we samen leden van één lichaam zijn. En als één lid lijdt, lijden de andere mee. Daar ben je bij de grondvorm van pastoraat.

Ik wil graag voorop stellen, dat er m.i. veel gebeurt op dit punt. Binnen de gemeenschap der heiligen geldt de wet, dat wie zich geeft, ook veel ontvangt. En wie zich binnen de kerk beweegt, merkt hoe waar dat is. Het zijn niet alleen maar woorden, maar ook de daden bewijzen dat we in Christus verbonden zijn.

En toch blijft er juist op het grondvlak van de gemeente nog erg veel liggen. De grootste problemen liggen dan meestal niet bij de mensen die veel contacten hebben. Juist mensen die in een bepaald (soms zelfgekozen) isolement zitten en mensen met bijzondere moeiten, merken vaak veel te weinig van de gemeenschap der heiligen. En er is juist een toenemende behoefte aan bijstand en begeleiding. Dat betekent, dat er in de gemeente nog veel pastoraal terrein braak ligt. Kennelijk is het niet zo, dat elk **kerklid** zich verplicht voelt zijn of haar gaven te gebruiken tot nut en heil van de andere leden. Het is mijn overtuiging, dat we daarvoor de gemeente veel meer kunnen en moeten mobiliseren. Men noemt dat soms wel eens 'lekepastoraat'. Ik gebruik die term nu ook maar even, hoewel ik het begrip 'leek' eigenlijk niet zo bruikbaar vind. Ik bedoel er dus alleen maar mee, dat het gaat om niet-ambtsdragers.

'Lekepastoraat'

Wij kennen de figuur van het lekepastoraat eigenlijk niet. Dat komt omdat bij ons natuurlijk heel sterk het ambtelijk pastoraat domineert. Het gebeurt wel dat mensen in de gemeente vrijwillig zich om anderen bekommeren. Maar zelfs dan hebben ze nogal eens het gevoel, dat ze gauw de ambtsdragers voor de voeten lopen. Het komt ook voor, dat ouderlingen dat zelf vinden ('Ga daar maar niet heen, wij zijn er bezig').

Ik ontvang nogal eens signalen, dat er in dit opzicht bij gemeenteleden vaak een behoorlijke terughoudendheid is. Natuurlijk kan het best een gevaar zijn, dat goedwillende gemeenteleden een gerichte pastorale **bearbeiding** negatief doorkruisen. Maar zouden gemeenteleden echt zo vaak onverstandig zijn? Mijns inziens is het juist belangrijk dat niet alleen ouderlingen ergens komen, maar ook anderen, die gewoon heel elementair gemeenschap oefenen in een moeilijke situatie. Dan wordt het tenminste voelbaar, dat pastoraat met de hele gemeente te maken heeft.

Nu komt er soms wel eens iets op gang dat lijkt op een vorm van 'lekepastoraat'. Je merkt, dat vanuit **verenigin-**

gen als Dit Koningskind en De Wegwijzer er langzamerhand een bepaalde inbreng mogelijk wordt. Correspondenten of contactpersonen vanuit zulke verenigingen, kunnen zachtjesaan contacten opbouwen in een plaatselijke gemeente, waardoor ze heel pastoraal bezig kunnen zijn. Maar ook dan is de samenwerking met ambtsdragers niet altijd even probleemloos. Er is soms zelfs wel een zeker concurrentiegevoel aanwezig. En eigenlijk is dat verschrikkelijk jammer. We zijn in de kerk aan elkaar gegeven. Dat zou je in de kerk toch ook moeten vertalen in een brede pastorale activiteit. Mijns inziens kan dat heel goed door inschakeling van vrijwilligers.

Pastorale vrijwilligers

Natuurlijk zijn we in de kerk allemaal vrijwilligers. Ik zou me ook voor kunnen stellen, dat **sommigen** zich afvragen of je nou apart vrijwilligers moet aanstellen en inschakelen. Mijns inziens is dat toch wel nodig.

Ik gaf hierboven al aan, dat er veel terughoudendheid is, omdat mensen de ambtsdragers niet voor de voeten willen lopen. Dat betekent in de praktijk, dat veel mensen zich nogal eens beperken tot bidden voor anderen, terwijl ze nog meer zouden kunnen betekenen.

Maar daarnaast speelt m.i. ook een **belangrijke** rol, dat onze cultuur die terughoudendheid sterk bevordert. Er is een enorme hang naar privacy en individualisme, die ons ook in de kerk parten speelt. In ieder geval verhindert het mensen vaak om (ook in de kerk) anderen met het evangelie aan te spreken.

En daarnaast is het voor veel mensen gewoon ook nodig dat ze op hun roeping gewezen worden. Vaak heb je de stem van een mens nodig om de roeping van God te horen. Ik denk dat kerkeraden in dit verband, gemeenteleden zouden kunnen vragen om vrijwillig pastorale taken in de gemeente waar te nemen. De roeping tot het beoefenen van de gemeenschap der heiligen **krijgt** dan een duidelijke stem.

Ik denk, dat op deze manier de gaven die in de gemeente aanwezig zijn ook heel direct worden benut. Wij geloven, dat vrouwen geen ouderling kunnen worden. Maar we geloven toch niet dat hun gaven binnen de gemeente ongebruikt hoeven te blijven? Als je let op die meest elementaire vorm van pastoraat: het bijstaan van anderen, wat kunnen juist op dat punt vrouwen geweldig veel betekenen. Daarnaast zijn er veel mannen in de gemeente, die om bepaalde redenen niet als ouderling of diaken gekozen kunnen worden. Maar we geloven toch niet, dat ze dus geen gaven hebben die in de gemeente vruchtbaar gemaakt kunnen worden? Misschien wordt iemand niet tot ouderling gekozen omdat hij niet goed kan onderwijzen, of leiding geven. Maar er zijn genoeg mannen, die daarom nog wel heel goed kunnen troosten en bemoedigen. Die zich daarin ook veel meer thuisvoelen dan in een regeerambt. Zouden we die mannen niet heel gericht kunnen vragen voor een bepaalde pastorale taak in de gemeente?

Het is mijn overtuiging, dat we door inschakeling van

vrijwilligers een verbreding en verdieping van ons pastoraat kunnen bewerken. De gemeenschap der heiligen zal er alleen maar rijker van kunnen worden.

Werken aan problemen

Ik ben deze artikelen begonnen met het signaleren van problemen in ons pastoraat. Ik noemde er vier:

1. **Relatie.** Onze ouderlingen hebben vaak weinig gelegenheid om een echte relatie aan te gaan met de gemeenteleden die ze bezoeken. Dit probleem komt in toenemende mate voor.

2. **Vertrouwelijkheid.** Dat bezwaar vloeit direct voort uit het vorige. Waar geen relatie is, ontbreekt de eerste voorwaarde voor echte vertrouwelijkheid. Maar bovendien kan een vertrouwelijk gesprek sterk belemmerd worden als je het moet voeren met twee mensen tegelijk (zeker als een van de twee **voornamelijk** zwijgt).

3. **Eenrichtingsverkeer.** Veel huisbezoeken worden ervaren als een werkbezoek namens de kerkeraad, waarbij de geestelijke stand van zaken wordt opgenomen. Omdat men huisbezoek exclusief ervaart tegen de achtergrond van opzicht en tucht, is een gevoel van eenrichtingsverkeer vaak sterk aanwezig.

4. **Tijd.** Ouderlingen hebben een ontstellend gebrek aan tijd. Veel kerkeraden vergaderen wekelijks. Wat blijft er over om je wijk in te gaan? En als je dan nog met z'n tweeën gaat, houd je weinig mogelijkheden over.

Ik denk, dat verbreding van het pastoraat in de richting die ik hier bepleit, mogelijkheden biedt om te werken aan deze problemen.

1. **Relatie.** Als de ouderlingen er niet alleen voor staan, komt er veel meer ruimte voor het bouwen aan een hechte relatie. Diakenen hebben b.v. vaak meer ruimte om daar aan te werken. En juist bij de verwerking van moeiten, eenzaamheid en ziekte zijn zij volgens de bijbel (en ons bevestigingsformulier!) de aangewezenen om pastoraal bezig te zijn. Als daarnaast gemeenteleden gericht werken in de gemeente, kan er op dit punt veel winst geboekt worden.

2. **Vertrouwelijkheid.** Met het vorige is een heel belangrijke voorwaarde gegeven om vertrouwelijkheid te winnen. Dat is in het pastoraat een groot goed. Ik denk, dat daarnaast de ouderlingen zich meer gericht zouden moeten afvragen, bij welke bezoeken het nuttig of nodig is om samen op pad te gaan. Als de dominee alleen bezoeken aflegt, kan de ouderling dat meestal ook wel.

3. **Eenrichtingsverkeer.** Ik heb in mijn eerste artikel aangegeven, dat het gevoel van eenrichtingsverkeer vaak voortkomt uit die eenzijdige visitatie-opvatting. Een versmalde visie op huisbezoek levert zo een versmalling van de communicatie op. Het zou m.i. veel waard zijn, als de ouderlingen zich ervan bewust zijn, dat opzicht en tucht ingebed mogen liggen in een veel bredere aanpak. Dat kan de wezenlijke communicatie met de bezochte leden alleen maar ten goede komen.

4. **Tijd.** Als **ik** me niet vergis is tijd één van de nijpende problemen. Natuurlijk geldt dat algemeen al van onze sa-

NADERE TOELICHTING II

Prof. Van Bruggen reageerde op mijn artikel 'De afbakening van de ambten vandaag in het nummer van 1 januari. Vorige week werd zijn reactie afgedrukt en ging ik in op het eerste en belangrijke punt van de verhouding tussen Bijbel en kerkorde. Vandaag gaat het over de andere punten uit de reactie van mijn collega.

Ambten-leer?

Prof. Van Bruggen kritiseert mijn spreken over 'ambten-leer'. Ik zou die aanduiding toch wel willen handhaven. In mijn vakgebied kunnen we voor de fundering van kerkstructuren en kerkorde niet volstaan met alleen wat afzonderlijke passages uit de Schrift te exegetiseren. Net als in bijv. dogmatiek en ethiek proberen we ons een zo veel mogelijk samenhangend totaalbeeld te vormen van hoe de Here wil dat de gemeente ingericht zal worden. Het resultaat daarvan vormt de basis voor ons kerkrechtelijk bezig zijn.

Ik noemde dat een 'totaalbeeld'. Dat roept wellicht een verkeerde indruk op. Ons kennen is onvolkomen en er zijn dingen die we ook na zorgvuldige bestudering van de Bijbel nog niet precies weten. Daarom gebruiken we vanouds in de gereformeerde bezinning op de kerkstructuren uitdrukkingen als 'het meest in overeenstemming met de Schrift' en 'het is het beste om het zus of zo te doen'. We spreken hier niet zo gauw van 'godelijk recht' (ius divinum).

Intussen moeten we toch wel komen tot voorlopige conclusies, die in de concrete situatie van vandaag ons kunnen dienen als deugdelijke uitgangspunten voor kerkelijk handelen. We moeten proberen een 'patroon' te zien in de gegevens uit Gods Woord, een patroon dat ons verder helpt. **Dat** is het wat ik bedoel met de term 'ambten-leer'. Ik denk dan niet aan een kerkrechtelijk 'leer-systéem' waarin we méér beweren dan God ons ooit heeft bekend gemaakt. Maar ik denk aan het geheel van de 'lering' die we uit de Schrift kunnen trekken. Dat noem ik rustig 'leer', ook al zitten er lacunes in vanwege onze beperkte kennis van bv. de nieuwtestamentische kerkinrichting. Ook bij andere 'leer-stukken' is onze kennis immers beperkt. Maar over 'leer' kun je **niet** pas spreken als je alles weet en alle samenhangen gezien hebt.

menleving. Maar onze ouderlingen hebben er helemaal veel last van. ik denk, dat in het voorgaande diverse mogelijkheden aangewezen zijn om veel tijd te winnen. Ouderlingen kunnen in onze kerken veel tijd winnen door anderen in te schakelen. Soms lijkt het er op, alsof ze er behoorlijk alleen voor staan. Je kunt ook geen ouderling of dominee spreken, of ze hebben het verschrikkelijk druk. Maar die last wordt al een heel stuk lichter, als je ziet dat je er niet alleen voor staat. Hoe breder de gemeente pastoraal aan het werk gaat, des te meer kunnen onze ouderlingen ontspannen met hun tijd omgaan.

Ik koester bepaald niet de illusie, dat alle problemen op deze manier de wereld uit zijn. Integendeel. Maar dat ons pastoraat in de knel komt, wordt veroorzaakt door dingen waar we heel goed aan kunnen werken. Dat geeft dan goede hoop om de problemen aan te pakken.

Dienstbetoon

Ik zou me kunnen voorstellen, dat nogal wat mensen wat huiverig staan tegenover een verbreed pastoraat zoals ik bepleit. We zijn het nl. niet zo gewend om consequent in deze richting te denken. Ik zou daar twee dingen tegenover willen stellen:

In de eerste plaats zal de praktijk ons dwingen tot verbreding. Zo langzamerhand loopt de belasting van onze kerkeraden uit de hand. Als we daar niets aan doen, vinden we over een poosje helemaal geen ouderlingen meer. Laten we ons goed realiseren, dat we daarmee een ontwikkeling doormaken die andere kerkgenootschappen soms al achter de rug hebben. Daar kan men haast alleen nog maar vrijwilligers inschakelen, omdat een gewone verkiezing en roeping van ouderlingen verleden tijd is.

Veel belangrijker vind ik intussen in de tweede plaats, dat de hier geschetste visie toch eigenlijk alleen maar heel nauw aansluit bij de bijbelse bedoeling van het ambt. Ambtsdragers krijgen we om de heiligen toe te rusten tot dienstbetoon (Ef, 4 : 12). Dat betekent, dat de ambtsdragers er op uit zijn de gemeente te activeren en te stimuleren. Leiding geven aan, en het coördineren van het dienstbetoon van de gemeente. Pas dat toe op het pastoraat, dan is gemeentepastoraat de grondvorm en het ambtelijk pastoraat de kernstructuur. Een bijbelse manier om te werken aan de pastorale opbouw van de gemeente.

de Ruijter

A.N. Hendriks, *Als huisverzorger Gods*, Groningen 1972, 26.

De term 'ambt'

De kritiek van collega Van Bruggen op de term 'ambt' deel ik niet. Dat het woord 'ambt' in de Bijbel niet eens voorkomt, is een stelling die zoals ze hier geformuleerd wordt m.i. de stand van zaken niet zuiver weergeeft. Ik denk aan wat we in de concordantie op zowel Statenvertaling als nieuwe vertaling vinden. En ook aan verschillende termen in het Hebreeuws en het Grieks, die toch wel iets met onze term 'ambt' te maken hebben.

Maar al zou de (vertaalde) term als zodanig niet in de Bijbel voorkomen, daarmee kan de zaak toch nog wel ten volle bijbels zijn? Ook woorden als 'drieënig' en 'sacrament' en 'kinderdoop' komen niet in de Bijbel voor. Maar moeten we ze daarom maar liever niet gebruiken? Termen zijn hier m.i. goede hulpmiddelen.

Het is intussen wel zo, dat aan ons spreken over 'het ambt' een risico verbonden is. Dat is het risico, dat 'ambt' een soort overkoepelend en uniformerend begrip gaat worden. Dan gaat al gauw het reliëf van de ambten verloren. Dan lijkt het alsof apostelen, evangelisten, predikanten, ouderlingen en diakenen allemaal op dezelfde manier 'het ambt' hebben.

'Ambt' wordt dan een op zichzelf staand hoofdbegrip, waarvan bijv. predikant, ouderling en diaken slechts afleidingen zijn. Zo blijft er onvoldoende ruimte voor de eigenheid en gevarieerdheid van de verschillende functies. En die 'ambten' worden dan ook gauw een heel apart 'blok' in de kerk. Ze worden niet meer goed gezien in hun eenheid en samenhang met de rest van de gemeente. Niet meer als het 'spierstelsel' door heel het lichaam heen. Op deze risico's heeft Prof. Van Bruggen terecht gewezen.

Toch lijkt het me niet nodig en ook niet verstandig om met het oog op deze risico's wat afwerend over de term 'ambt' te gaan spreken. Het zou in de kerken ook ongewenste gevolgen kunnen hebben. Bijv. dat we daarmee voedsel geven aan een denktrant, waarin men op een negatieve manier spreekt over de noodzaak en waarde van de ambtelijkdienst in de gemeente.

We moeten volgens mij de term rustig blijven gebruiken. Als we maar een gezonde, bijbelse opvatting over 'het ambt' hebben. En als we eventuele ingeslopen onzuiverheden in onze invulling van wat 'ambt' is, maar steeds uit de weg ruimen. Het misbruik (bv. heerschappijvoerende of verkeerd werkende ambtsdragers) heft het goede gebruik niet op.

Nogmaals Rom. 12, 1 Kor. 12 en Ef. 4

Welke betekenis hebben nu voor ons vandaag de passages uit Rom. 12, 1 Kor. 12 en Ef. 4? Hoe moeten we die doorberekenen voor de structuur van onze gemeenten? Prof. Van Bruggen zegt, dat die teksten in hun stapeling van functies/ambten/gaven geen samenhangende reeks bieden. Hij zegt ook, dat hij niet ziet hoe je deze lijsten serieus als uitgangspunt zou moeten nemen bij de afbakening van de ambten.

Maar daar lag en ligt nu precies mijn bezwaar! Ik heb in

Ambten in de apostolische kerk dat juist altijd het merkwaardige gevonden, dat een deel van de teksten (nl. die over de oudsten en de opzieners) een zekere meerwaarde kreeg ten opzichte van de 'functies/gaven-lijsten'.

Rom. 12, 1 Kor. 12 en Ef. 4 worden in het boek prachtig geëxegetiseerd. Maar er wordt vervolgens in de systematisering van de nieuwtestamentische gegevens minder mee gedaan dan je zou verwachten. Deze passages spelen in het doortrekken van de lijnen en in de bijbelse fundering van een gemeente-structuur voor vandaag een ondergeschikte rol.

Dat bevreemdt mij nog steeds. In de drie passages worden immers ook volgens Van Bruggen wel heel nadrukkelijk aanduidingen van functies/gaven/ambten in de gemeente gegeven. Het zijn voor de materie van de gemeentestructuur toch wel markante teksten!

Ja maar, ze bedoelen geen samenhangende reeks te bieden, zegt prof. Van Bruggen. Maar verhindert ons dat dan om er toch de nodige lering uit te trekken? Of anders gezegd: kunnen we het maken om drie passages waarin uitdrukkelijk een heel scala van functionarissen in de gemeente wordt genoemd, *niet* mee te nemen bij het trekken van systematiserende conclusies over de inrichting van de kerk?

Op dit punt vind ik Calvijns combinatie van de gegevens niet minder plausibel dan die van collega Van Bruggen. Calvijns exegese is ook niet perfect. Maar hij laat het in ieder geval niet bij het minimum, dat er alleen bijbelse aanwijzingen zijn voor de oudsten als permanente instelling (Van Bruggen, *Ambten* blz. 166), maar probeert ook de genoemde 'opsommings-passages' in een ambten-patroon te verwerken. Bij Van Bruggen blijven die passages in de uitwerking voor de tijd na het Nieuwe Testament m.i. te secundair.

Twee of drie: wat is het nu?

Is de gereformeerde afbakening van de ambten een twee- of een drie-ambten-model?

Inderdaad eigenlijk geen van beide. Er blijft een bepaalde spanning in de afbakening zitten. Het predikantenambt is niet helemaal een *ander* ambt dan dat van de ouderling. Maar het is ook niet helemaal *hetzelfde* ambt. Ons model is er dus een van: AB, B, C. De predikant (AB) is wel helemaal wat ook de ouderling (B) is. Maar hij heeft er tegelijk belangrijke taken bij, die de ouderling niet heeft. Ik geef onmiddellijk toe, dat dit geen simpel model is. Het zou voor ons helderder zijn wanneer er eenvoudig twee of drie afzonderlijke ambten waren die *niet* gedeeltelijk met elkaar samenvielen.

Prof. Van Bruggen vindt dit model onbevredigend. Hij zegt: je kunt de predikant wel in het verlengde van de evangelist zien. Maar dan moet je hem niet gelijktijdig als evangelist en als oudste typeren. Dat leidt tot een hybride constructie.

Maar dan zou ik zeggen: hoe zijn we aan die 'constructie' gekomen? Door een zo zorgvuldig mogelijk combineren van de Schriftgegevens. De Schriftgegevens gaven ons

(d.w.z. de gereformeerden sinds de 16e eeuw) aanleiding om te zeggen: je bent niet klaar als je als vaste blijvende functies in de gemeente alleen maar één soort oudsten onderscheidt en daarnaast de diakenen. Er is in het Nieuwe Testament, hoe dan ook, sprake van méér.

Die meerdere Schriftgegevens hebben we geprobeerd zo goed mogelijk te verdisconteren door het ambt van 'predikant' als een deels eigen, deels met het ouderlingen-ambt samenvallende functie te beschouwen (het model AB, B, C). En predikant en ouderling hebben we samen ondergebracht onder de overkoepelende naam 'oudste'.

Wil men graag een meer helder model? Dat is te begrijpen. Maar kunnen we de zaak op basis van Schriftgegevens ooit helderder krijgen? Geeft het Nieuwe Testament zelf ons een helderder beeld? Van Bruggens keuze voor één soort oudste is wel helder. Maar is hier niet een knoop doorgemaakt die bijv. Calvijn niet wilde doorhakken? En is de duidelijkheid of eenvoud die daardoor ontstaat niet bereikt ten koste van een deel van de relevante teksten (speciaal Rom. 12, 1 Kor. 12 en Ef. 4), door daarmee toch minder te doen en die bij het toepassen voor vandaag te verwijzen naar het tweede plan?

Collega Van Bruggen acht het mogelijk om de predikant te beschouwen als de 'opvolger' van de evangelist. Zo is het al in *Ambten in de apostolische kerk* (blz. 166) te vinden. Maar het krijgt hier een interessante verduidelijking, nl. dat je de predikant dan niet gelijktijdig als 'oudste' moet typeren.

Als ik het goed begrijp is dan dus naast het oudsten-ambt en de diaken-dienst toch nog een *derde* functie bijbels te funderen. Met een kennelijke lijn naar het Nieuwe Testament, zij het misschien een iets minder directe dan bij de oudste.

Dit zou wellicht een alternatief kunnen zijn voor het klassieke gereformeerde ambten-patroon. Het verschil is vooral, dat we dan de predikant niet als 'oudste' mogen zien en hem niet op één lijn met de ouderlingen in de kerkregering een plaats moeten geven. Maar per saldo komt het toch wel weer dicht in de buurt van het gereformeerde drie-ambten-model uit!

Het ambt is niet alles!

Nog een laatste opmerking n.a.v. een brief die ik van een van onze lezers kreeg.

Uit de artikelen over de afbakening van de ambten moet men niet de indruk krijgen alsof we altijd maar vooral over de ambten moeten praten en alsof alles in de kerk van de ambtsdragers afhangt. Zulke artikelen vragen inderdaad uitvoerig aandacht voor een klein onderdeel van het gemeente-zijn. Maar er is natuurlijk veel méér belangrijk! Het is bijv. beslist nodig om ook veel aandacht te besteden aan de taken en de activering van de gemeenten als geheel.

Wie een verhaal wil lezen over hoe het grotere geheel van een gereformeerde gemeente-visie er naar mijn mening uit moet zien, en hoe de Schrift m.i. spreekt over de betekenis van zowel gaven als ambten in de kerk en over de

verhouding van ambt en gemeente, die zou ik willen verwijzen naar wat ik daarover in *Gemeenteopbouw* 2 in hst. 9 en 10 heb geschreven.

Een centraal punt daarin is voor mij steeds weer: géén concurrentie-verhouding tussen ambt en gemeente. Er wordt onder ons over die twee helaas nog veel te veel in concurrentie-termen of minstens in een bepaalde spannings-verhouding gedacht en gesproken. Het zal heilzaam zijn voor ons kerkelijk leven, wanneer we ze veel meer in samenhang en harmonie met elkaar zien.

De verhouding van ambt en gemeente breng ik graag kort zó op formule: *de gemeente is altijd de ambtelijk gestructureerde gemeente. En het ambt is altijd het gemeentelijk functionerende ambt.* Alleen als we dat in het oog houden, worden we bewaard voor een heilloze polarisatie!

M. te Velde

¹ Ook volgens de gereformeerde ambten-leer uit de Reformatie-tijd zijn de ambten niet allemaal gelijk en worden ze niet afgeleid van een overkoepelend begrip 'ambt'. Zie 'De afbakening van de ambten' III in het nummer van 4 december 1993, blz. 179. Tegen een afleiding van de ambten uit de kerkeraad verzet zich bijv. ook sterk de Zuidafrikaanse auteur B. Spoelstra in zijn boek *Gereformeerde kerkreg en kerkregering. Handboek by die kerkorde* (Hammanskraal 1989).

² *Gemeenteopbouw* 2 (2e druk; Barneveld 1992) 74-127.

³ Uitvoerder hierover mijn inaugurele rede *Gereformeerde gemeenteopbouw. Een eerste koersbepaling voor een nieuw theologisch vak* (Barneveld 1989) 22-32.

GODS AANWEZIGHEID IN DE GESCHIEDENIS I

In De Reformatie van 13 november jl. schreef dr. W.G. de Vries een artikel over 'Gods hand in de geschiedenis'. Hij deed dit mede naar aanleiding van een forum, dat op 31 maart werd georganiseerd door de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Twente, en dat handelde over Gods voorzienigheid. Destijds heb ik ter inleiding op dit forum een korte lezing gehouden over Gods aanwezigheid in de geschiedenis. De stellingen die ik de VGST ter voorbereiding had toegestuurd, zijn door dr. De Vries in De Reformatie gepubliceerd. Hij heeft hieraan enkele interpretaties toegevoegd, waarin ik mijn bedoelingen niet herken. Onderstaand artikel is een bewerking van de gehouden lezing, aan de hand van de bewuste stellingen, en een reactie op de Vries' interpretaties. Met de rest van zijn artikel ben ik het grotendeels eens, en daarom is deze reactie niet als kritiek, maar eerder als aanvulling bedoeld.

'Gods hand'

1. Gods aanwezigheid in de geschiedenis is voor ons een ondoorgrondelijk geheim. In de vraag of wij 'Gods hand in de geschiedenis' kunnen aanwijzen, wordt dit geheim op een verkeerde manier aan de orde gesteld.

Het spreken over 'Gods hand in de geschiedenis' heb ik altijd een wat ongelukkige **uitdrukking** gevonden. Zij kan twee dingen betekenen:

- a. Deze **uitdrukking** suggereert dat de geschiedenis een zelfstandig proces is, waarin God zo nu en dan ingrijpt, om de zaak toch nog in goede banen te leiden. Deze gedachte is niet te rijmen met het feit dat God de hele geschiedenis regeert. Bovendien vooronderstelt deze visie een standpunt van waaruit zowel God als de hele werkelijkheid zijn te overzien; welnu, zo'n standpunt bestaat niet.
- b. Vaak wordt met 'Gods hand in de geschiedenis' dan ook iets anders bedoeld, nl. een normatieve beoordeling van een gebeurtenis of ontwikkeling: deze worden geïnterpreteerd als zegen of als vloek. Een dergelijk oordeel komt ons echter niet zomaar toe, want wij

zitten niet op Gods rechterstoel. De wijze waarop God de geschiedenis regeert en zijn bedoelingen hiermee zijn voor ons een ondoorgrondelijk geheim.' Wij moeten niet proberen dit geheim te ontcijferen. Dat wil niet zeggen dat er over Gods bestuur verder helemaal niets meer te zeggen valt, het gaat om de vraag hoe we hierover spreken. Verderop kom ik hierop terug.

Geschiedenis zonder God

2. Wetenschappelijke methoden beperken zich tot 'binnenwereldlijke' beschouwingen en verklaringen, gericht op een beschrijving van een geschiedenis zonder God.

Dit is niet mijn eigen visie op geschiedschrijving, maar deze stelling geeft weer, hoe ik op de universiteit, vooral in Groningen, historisch onderzoek heb leren vermijden. De vele methoden van onderzoek in de hedendaagse geschiedschrijving en de verschillende 'scholen' die hierin te herkennen zijn (het **covering law model**, de **Annales**, het narrativisme, etc.), hebben één overeenkomst: elke gebeurtenis, handeling of ontwikkeling wordt geplaatst in een geheel van andere ontwikkelingen en gebeurtenissen die naar elkaar verwijzen. Voor transcendentie is echter geen ruimte meer, God is blijkbaar geen relevante factor in de geschiedenis.

Het **gebruik** van alleen maar binnenwereldlijke factoren draagt de pretentie in zich dat met deze **factoren** in principe alles verklaard of begrijpelijk gemaakt kan worden. Dat dit toch niet mogelijk is, zien de meeste historici natuurlijk wel in, maar zij wijten dit gewoonlijk **aan** de beperktheid van de mens die niet alles kan overzien, aan het feit dat hij alles alleen vanuit een eigen **perspectief** kan onderzoeken, en aan de **factoren** vrijheid en toeval. Maar er wordt wel vanuit gegaan dat elke gebeurtenis volledig is ingebed in een geheel van structuren en verwijzingen. De geschiedenis wordt opgevat als een zelfgenoegzaam en autonoom gebeuren. Deze vooronderstelling is als het ware in de historische onderzoeksmethoden ingebakken.

Vooruitgangsgeloof en geschiedwetenschap

Waar komt deze visie op de geschiedenis vandaan? Uit de tijd dat de geschiedschrijving zoals wij die kennen, is opgekomen. Dat is de tijd van de Verlichting (eind 18e eeuw) en de Romantiek (19e eeuw). Tijdens de Verlichting ontstond er een hele nieuwe kijk op de geschiedenis. In feite gaat het hier om een secularisatie van de christelijke heilsverwachting. In de plaats van het vertrouwen op Gods handelen in de geschiedenis gericht op de jongste

dag, kwam nu het vertrouwen op het eigen menselijke kunnen. Met behulp van zijn verstand zou de mens zelf een nieuwe wereld kunnen maken. Aan het eind van de geschiedenis ligt dan een aards paradijs, en de hele geschiedenis is hierop gericht. Eigenlijk is de geschiedenis ons niet gegeven, maar wordt zij door de mens zelf gemaakt. Nu wordt ook voor het eerst gesproken over de Geschiedenis (enkelvoud) in plaats van geschiedenissen of historieën (meervoud).

Alles wat in de geschiedenis gebeurt, kan alleen op een juiste manier worden begrepen, als het een plaats **krijgt** in deze ene grote ontwikkeling die Vooruitgang heet. Hier ligt de oorsprong van de moderne geschiedwetenschap, die historische gebeurtenissen probeert te begrijpen door ze te plaatsen in een groter geheel, dat uiteindelijk de Geschiedenis is.

De moderne geschiedwetenschap en geschiedfilosofie hebben vervolgens ook zelf een hele ontwikkeling door-gemaakt. **Hegel** beschreef de hele geschiedenis als één doelgerichte vooruitgang. Na hem kwamen positivistische historici die niets van dit vooroordeel moesten hebben en zonder vooroordelen op een wetenschappelijke manier wilden laten zien wat er gebeurd is (Ranke, **Dilthey**). Vervolgens bleek ook dit afzien van vooroordelen onmogelijk te zijn. De geschiedenis wordt niet alleen door mensen gemaakt, maar mensen worden vooral door de geschiedenis gemaakt. Zo is ook de geschiedschrijving zelf voor een groot deel of misschien zelfs helemaal door tijd en **kultuur** bepaald (Nietzsche, Spengler). Tenslotte wordt ook elke beoordeling van de geschiedenis als geheel een vooroordeel genoemd, en spreekt men opnieuw van geschiedenissen in plaats van één grote omvattende Geschiedenis (Foucault, Lyotard).

Intussen weten we wat er van het vooruitgangsgeloof is geworden: de 'grote verhalen' van de Verlichting zijn volgens velen ongeloofwaardig geworden, door **kille** feiten achterhaald. Het historisch gebeuren wordt eerder ervaren als een lot dat ons overkomt, dan als een ontwikkeling die wij kunnen sturen. De meeste historici zijn het erover eens dat het historisch gebeuren zinloos is, omdat wij mensen er niet meer op overtuigende wijze een overkoepelende zin aan weten te verlenen. Wie de geschiedenis los van God wil begrijpen, moet dus uiteindelijk tot de konklusie komen, dat de geschiedenis zinloos is.

Hoewel deze visie op de geschiedenis intussen ver van de Verlichtingsidealen verwijderd lijkt te zijn, spelen de vooronderstellingen van de Verlichting hier nog steeds een belangrijke rol. Wat de geschiedenis voor ons betekent, is in deze visie immers afhankelijk van wat wij met ons verstand van de geschiedenis kunnen begrijpen. Het menselijk verstand is hier dus blijkbaar nog steeds de norm. Dit uitgangspunt valt zelf niet met het verstand te verantwoorden, het gaat hier in feite om een geloof.

Hiertegenover belijden wij als christenen dat het God is die de geschiedenis maakt en bestuurt. De diepste zin van de geschiedenis ligt hierin, dat alles wat er gebeurt, verwijst naar deze Schepper en Regeerder. Alle gebeurtenis-

sen en ontwikkelingen vinden plaats in een **konkrete** samenhang, maar gaan hierin niet op; zij stijgen tegelijk boven deze samenhang uit in hun verwijzing naar God. Alle dingen zijn uit Hem, door Hem en tot Hem (Rom. 11 : 26).

Dat God de wereld regeert, wil natuurlijk niet zeggen dat de hele geschiedenis gedetermineerd is. God heeft ons gemaakt als schepselen met vrijheid en verantwoordelijkheid. Wij kunnen de geschiedenis dus ook zien als iets dat God ons geeft, als gave en opgave. Ons hele leven is te begrijpen als een antwoord op deze gave en opgave. En aan dit antwoord schort nogal het een en **ander**. **Via** ons mensen zijn kwaad en onrecht de geschiedenis binnengekomen. Sindsdien is de geschiedenis een strijd tussen recht en onrecht, goed en kwaad, God en de satan. God is zelf in de gestalte van Christus ingegaan in de geschiedenis om deze strijd te beslissen. De strijd is al beslist, maar nog niet ten einde. Ook wij spelen een rol in deze strijd, ook hierin is de geschiedenis voor ons een opgave.

Christelijke geschiedschrijving

De vraag waar het nu om gaat, is hoe een **christen-historicus** deze wijsheid gebruikt in zijn wetenschappelijk onderzoek. Hoe kun je recht doen aan Gods aanwezigheid in de geschiedenis, als je wetenschappelijk **instrumentarium** zich voor deze aanwezigheid afsluit? Hiervoor is geen eigen methodologie te ontwikkelen, wel is de christelijke overtuiging van een historicus bepalend voor de houding die hij tegenover de geschiedenis aanneemt en de specifieke belangstelling waarmee hij de historische gebeurtenissen ondervraagt. Laat ik dit illustreren aan de hand van een voorbeeld: hoe benadert een christelijk historicus de Reformatie of de Verlichting?

Hij (of zij) zal allereerst deze beide historische bewegingen niet herleiden tot één oorzaak, bijvoorbeeld economische ontwikkelingen, want dat zou geen recht doen aan de veelzijdigheid van Gods schepping. Een dergelijke eenzijdigheid is overigens nog maar bij weinig historici te vinden.

Vervolgens zijn zowel de Verlichting als de Reformatie veelomvattende bewegingen, waarover geen enkele historicus het laatste woord zal kunnen schrijven. Een christen verklaart deze beperkingen van zijn werk niet slechts vanuit de eindigheid en perspectief-gebondenheid van de historicus, maar ook vanuit de aard van de geschiedenis als geschapen door God. Omdat alle feiten en gebeurtenissen uit de Reformatie en de Verlichting naar de Bestuurder van de geschiedenis verwijzen, worden zij niet volledig bepaald door hun historische oorzaken, maar stijgen zij daarboven uit en kunnen ze daarom altijd een nieuwe betekenis ontvangen.

Verder zal een christelijk historicus aandacht besteden aan de geloofsovertuigingen die in deze stromingen een belangrijke rol spelen. Noch het christelijk geloof, noch de op de mens gerichte ombuiging hiervan zijn herleidbaar tot sociologische of economische factoren. Wat betreft de Reformatie: een christen vindt hier een **bevesti-**

ging van zijn overtuiging en ervaring dat het God is die het geloof in ons werkt, mede omdat ook de reformatoren zelf hiervan getuigen. Ook dit is een goddelijk geheim, en kan dus niet worden gelijkgesteld aan andere oorzaken. Een gelovige geschiedschrijver zal hier aangeven dat het 'ontstaan' van een geloofsovertuiging niet te verklaren is met de methoden van historisch onderzoek. Hij kan hier ook gebruik maken van de mogelijkheid te getuigen van zijn geloof, dat het God is die het geloof bewerkt. Laten we een christen-historicus hier echter ook niet toe verplichten. Hierbij spelen natuurlijk het lezerspubliek en de doelstellingen van het beoogde boek of artikel, de juiste toon en tact een grote rol.

Met betrekking tot de secularisering van het christelijk geloof in de Verlichting kan iets vergelijkbaars gezegd worden. Met dit verschil, dat het m.i. hier minder duidelijk is wat of wie hier het (on)geloof bewerkt. Ook hier kunnen we spreken van een goddelijk geheim; laten we dus niet te snel oordelen. Wel kan de geschiedschrijver wijzen op de **uitwerking** van de Verlichting. Ook het geloof van de Verlichting heeft bergen verzet, maar de mens vermag toch minder dan de verlichte denkers hoopten. Doordat zij haar eigen **beperkingen** niet wilde **erken-**

nen, heeft de mensheid sinds de 18e eeuw krachten los gemaakt die zij zelf niet meer kan beheersen. In zijn beoordeling van deze gevolgen zal een christelijke geschiedschrijver een verband leggen met de geloofsovertuiging die aan de Verlichting ten grondslag lag. In hoeverre hij hierbij zijn eigen overtuiging weergeeft, kan hij van veel overwegingen laten afhangen.

Laten we ondertussen niet vergeten, dat de Reformatie ook haar minder fraaie kanten had (denk bijvoorbeeld aan de beeldenstorm), en dat de Verlichting ons ook veel positief heeft gebracht.

Geen enkele historicus ontkomt eraan over datgene wat hij beschrijft, impliciet of expliciet een oordeel te vellen. Zoals ik al aangaf, zal het christen-zijn van een historicus hierin een rol spelen, en daarvan kan duidelijk of minder duidelijk (of eventueel helemaal niet) worden getuigd. Het is niet bij voorbaat noodzakelijk dat een christen zich hierin duidelijk van niet-christelijke historici onderscheidt.

Als een historicus in zijn werk als christen herkenbaar is, ligt dat dus niet aan een specifieke christelijke methodologie, en al helemaal niet aan een vermeend inzicht in Gods bedoelingen, maar aan de houding die hij tegenover zijn onderwerp aanneemt. Hierin moet eerbied voor het goddelijk geheim van de geschiedenis uitkomen, wat vooral blijkt bij de grenzen van historisch-wetenschappelijk onderzoek.

Eddo Evink

¹ Zie de inaugurele rede van M.C. Smit, 'Het goddelijk geheim in de geschiedenis', in: J. Klapwijk (red.), *De eerste en tweede geschiedenis. Nagelaten geschriften van Meijer C. Smit* (Amsterdam: Buijten & Schipperheijn 1987), 12-42.

REEDS 140 JAAR

donatus

**VERZEKERT
VERTROUWD**

DONATUS,

- is bij uitstek specialist in het verzekeren van kerkelijke eigendommen
- verricht gratis inspecties en taxaties door eigen, speciaal opgeleide bouwkundig experts
- is een non-profit maatschappij. De winst wordt aan de ledenverzekerden uitgekeerd in de vorm van premie-restitutie. (Over de afgelopen 10 jaar gemiddeld 50%)
- kent op maat gesneden polisvoorwaarden, zoals een extra-kostendekking indien na een schade het gebouw niet meer voor kerkelijke diensten kan worden gebruikt en naar elders moet worden uitgeweken.

Onderlinge Verzekering
Maatschappij Donatus u.a.

Postbus 5055
5201 GB 's-Hertogenbosch

Telefoon 073 - 122166
Telefax 073 - 890365

Vraag vrijblijvend om een offerte of gesprek, ook als u nog elders verzekerd bent. Het verplicht u tot niets.

HOTEL 'DREYEROORD'

OOSTERBEEK

tel. 085-333169

**Het hotel waar mevrouw zich UIT
en meneer zich THUIS voelt**

Fam. Van der Straaten

DE IDENTITEIT VAN HET GEREFORMEERD ONDERWIJS 111 (slot)

In de vorige bijdrage is een kader geschetst, met behulp waarvan het mogelijk is om het op zichzelf wat vage begrip identiteit nader te structureren en inhoud te geven. Er werd onderscheid gemaakt tussen onderwijskundige en levensbeschouwelijke identiteit, en identiteit werd nader geconcretiseerd aan de hand van drie aspecten: het ideële aspect, het vormaspect en het handelingsaspect. We trokken de conclusie, dat als een gereformeerde school z'n identiteit nader profileert, het voor de hand ligt om de levensbeschouwelijke identiteit nader uit te werken.

In deze afsluitende bijdrage is geprobeerd om met behulp van de drie aspecten de karakteristiek, waardoor een gereformeerde school zich kan onderscheiden van andere scholen, zo concreet mogelijk te beschrijven. De nadruk ligt daarbij niet op zaken die vanzelfsprekend zijn, maar op enkele onderwerpen, waarmee nog beter de gereformeerde identiteit tot uitdrukking kan worden gebracht.

Het ideële aspect

Bij het ideële aspect van de gereformeerde identiteit gaat het om de uitwerking van de betekenis van de bijbel en de belijdenis voor opvoeding en onderwijs in schoolverband. In die uitwerking wordt het fundament gelegd voor het bestaansrecht van gereformeerde scholen. Op school vindt die **uitwerking** z'n neerslag in het algemene gedeelte van het schoolwerkplan. Ouders, bestuurs- en personeelsleden zijn wel eens geneigd om dit aspect zo maar **en passant** door te nemen. Dat weten we nu wel, daar is al zoveel over gezegd; de **uitwerking**, zo concreet mogelijk, daar gaat het om, zo is dan de redenering. Maar weten we nu inderdaad wel wat de betekenis is van de grondslag?

Bij het ontstaan van de gereformeerde richting in de vijftiger jaren, lag het voor de hand dat de betekenis van de grondslag werd benadrukt. Ouders die toen voor een gereformeerde school kozen, stonden nog niet in een bepaalde traditie, deden dat niet uit gewoonte. Ze moesten heel bewust kiezen. Thans bezoekt een generatie de gereformeerde school, waarvan de ouders zelf voor een belangrijk deel gereformeerd onderwijs hebben genoten. De keuze voor de gereformeerde school is vanzelfsprekend geworden.

Aan die vanzelfsprekendheid zitten goede kanten. De keuze voor niet-gereformeerde scholen is dan kennelijk voor het overgrote deel van gereformeerde ouders geen serieus alternatief. Vanzelfsprekendheid kan echter ook gemakkelijk leiden tot oppervlakkigheid, waarbij de

grondslag van de school niet langer een doorleefde zaak is, maar verworden tot een met de mond beleden formule. Het vuur van de overtuiging en kennis van een gereformeerde visie op onderwijs ontbreken dan.

Het lijkt me daarom aanbevelenswaardig om in schoolverband, op gezette tijden aandacht te besteden aan de ontwikkeling van een op de grondslag gebaseerde visie op onderwijs. Dat kan bijvoorbeeld door samen met ouders en andere kerkleden het algemene gedeelte van het schoolwerkplan te bespreken.

Men kan bijvoorbeeld ook een keer in de twee jaar, met de ouders van de leerlingen uit de beide jongste groepen, de schoolkeuzemotieven aan de orde stellen. Waarom hebt u kinderen naar onze school gestuurd en niet naar de protestants-christelijke school om de hoek? Wat verwacht u als ouders van een gereformeerde school? Voor team en bestuur kunnen dat heel leerzame avonden worden.

Ook op meer theoretisch niveau ligt er wat het ideële aspect betreft nog een heel terrein braak. We zijn er niet door te verwijzen naar het doopsformulier. Funderende, actuele publikaties over gereformeerde pedagogiek zijn schaars. Het werk van de eerste gereformeerde hoogleraar in de pedagogiek aan de **W**, dr. J. Waterink, is in allerlei opzichten verouderd en zijn opvolgers hebben fundamenteel afstand genomen van het gereformeerde spoor. Sterker nog, op genormeerde wijze pedagogiek bedrijven op basis van Schrift en confessie, is in wetenschappelijk Nederland een obscure aangelegenheid geworden. **Publikaties** als *Taak en toerusting* en de in voorbereiding zijnde publikatie van de Werkgroep Visie Basisonderwijs, voorzien slechts ten dele in de hier geconstateerde leemte. Werk genoeg dus aan de winkel.

De gereformeerde identiteit, samengevat in de grondslag, uitwerken in allerlei praktische en concrete vormen en handelingen, is goed en noodzakelijk. Maar dat veronderstelt wel, dat je weet wat je wilt uitwerken. Als dat inzicht ontbreekt, komt de uitwerking in de lucht te hangen. Kort en goed: bezinning en uitwerking dienen met elkaar in evenwicht te zijn.

Over die uitwerking hieronder meer. Wat die bezinning betreft, wijs ik op de noodzaak om na te denken op welke wijze gereformeerde scholen een bijdrage kunnen leveren aan de vorming in waarden en normen en aan de **attitude**-vorming. Bij de verschijning van *Taak en toerusting* in **1986**, is er op gewezen, dat deze discussienota op dit punt slechts een eerste aanzet geeft. Tot nu toe is het bij die

aanzet gebleven. Op landelijk niveau wordt bezinning op deze zaken gestimuleerd door het 'Platform voor de pedagogische opdracht van het onderwijs', onder voorzitterschap van de oud-minister van Justitie De Ruiter. Dit platform is door de minister van Onderwijs ingesteld tegen de achtergrond van de zorg van allerlei **verloederingsprocessen** in de Nederlandse samenleving. In de kring van het protestants-christelijk onderwijs is recent, door de Stichting Identiteit **Basisvorming** Christelijk Onderwijs, een belangwekkende publikatie over dit onderwerp uitgebracht onder de titel **Levensbeschouwing en Onderwijs**. Wat de structurering en aanpak betreft, kan het gereformeerd onderwijs dit werk prima **gebruiken**. Inhoudelijk lopen de wegen echter sterk uiteen. Op dat vlak zullen eigen keuzen gedaan moeten worden. Het LVGS en het GPC realiseren zich de urgentie van deze zaak en hebben een werkgroep samengesteld die het gereformeerd onderwijs met een publikatie moet dienen.

Het vormaspect

In het vormaspect, zo zagen we in ons tweede artikel, moet de levensbeschouwelijke identiteit als het ware zichtbaar en tastbaar tot uitdrukking worden gebracht. Wie een willekeurige gereformeerde school wat nader onder de loep neemt, zal een hele lijst kunnen maken van zaken waaruit de identiteit concreet blijkt. Om de gedachte te bepalen, kan bijvoorbeeld gewezen worden op het volgende.

Op het beheersniveau is er sprake van een vereniging, waarvan alleen leden van een gereformeerde kerk lid kunnen zijn. Die vereniging kan statutair slechts gereformeerde onderwijsgeven in dienst nemen. De school wordt overwegend bezocht door gedoopte leerlingen, afkomstig uit gereformeerde gezinnen.

In de school wordt er dagelijks gebeden, **klinkt** Gods lof in psalmen en **krijgen** de christelijke feestdagen aandacht. Er is planmatig en systematisch aandacht voor **bijbelonderwijs**, kerkgeschiedenis – in de bovenbouw van het v.o. – voor geloofsleer. In dat schoolwerkplan wordt antwoord op welke wijze men in verschillende vakken en bij onderdelen van vakken, het licht van Gods Woord wil laten schijnen. In een aantal gevallen is er sprake van leermaterialen die exclusief voor gereformeerde scholen zijn ontwikkeld.

Deze opsomming kan zonder veel moeite nader worden gedetailleerd en aangevuld. Een GPC-inventarisatie onder de gereformeerde basisscholen, naar aanleiding van het symposium over geloofsopvoeding in oktober 1992, leverde een groot aantal concrete activiteiten en projecten op rond identiteit en geloofsopvoeding, waarbij in veel gevallen ook een rechtstreekse relatie met de kerkelijke gemeente aanwezig is.

Ook op v.o.-scholen is de uitwerking van identiteit een levende zaak. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de aanstelling van een aparte coördinator voor identiteitszaken, uit de ontwikkeling van identiteitsgebonden lesmateriaal voor diverse vakken via een GPC-projecten uit het eigen exa-

men maatschappijleer. Dit alles is niet niets. Bezinning op en werken aan identiteit mag dan ook starten met het danken voor de wijze waarop de Here het gereformeerd onderwijs heeft gezegend. Voor het rusten op lauweren is echter geen reden. Ook hier is er werk genoeg aan de winkel. Uit het geheel van mogelijke activiteiten belicht ik twee onderwerpen wat nader.

In het gereformeerd basisonderwijs is, onder leiding van het Landelijk Verband van Gereformeerde Schoolverenigingen, een begin gemaakt met het nadenken over bestuurlijke schaalvergroting. Op dit moment treft de overheid allerlei maatregelen die er toe leiden, dat de eigen verantwoordelijkheid van schoolbesturen groter wordt en schoolverenigingen in toenemende mate zelf financiële risico's moeten dragen. Door dit beleid komt het ideaal van de ene schoolvereniging, geworteld in de plaatselijke gemeente (of gemeenten bij een streekschool) onder druk te staan. Het is namelijk de vraag, of een schoolvereniging en bestuur van één school over voldoende draagvlak en deskundigheid kunnen beschikken die gevraagd worden door de toenemende verantwoordelijkheden en risico's. Daarom wordt thans hardop nagedacht over de mogelijkheid van bestuurlijke functies, of beter, van fusies van schoolverenigingen in verschillende plaatsen. Die ontwikkeling heeft een duidelijke link met de identiteit. In de gereformeerde visie op onderwijs is immers een belangrijke plaats ingeruimd voor de verantwoordelijkheid van de ouders. Daarom kiezen we voor de **verenigingsvorm** en niet voor een stichting, en daarom vinden we contact tussen ouders en school zo belangrijk. Bestuurlijke schaalvergroting leidt tot een grotere afstand tussen de eerstverantwoordelijken, i.c. de ouders, en het bestuur dat voor de gang van zaken in de school verantwoordelijk is. Gereformeerde ouders, schoolbesturen en andere verenigingsleden doen er daarom goed aan zich op korte termijn op deze problematiek te bezinnen. Met enige creativiteit moet het toch mogelijk zijn om enerzijds de voordelen van bestuurlijke schaalvergroting binnen te halen en anderzijds de nauwe banden tussen school, schoolverenigingen plaatselijke gemeente te bewaren.

Een tweede onderdeel van het vormaspect, dat ik wat nader wil belichten, betreft het godsdienstonderwijs op gereformeerde v.o.-scholen. Zonder te beweren dat de gereformeerde identiteit met dit vak staat of valt, kan wel worden gesteld dat het een belangrijk onderdeel vormt. Nu wordt bij alle andere vakken in het v.o. de inhoud van een vak niet slechts door de school, maar ook door de overheid bepaald. De overheid doet dit door middel van de vastgestelde kerndoelen voor de basisvormingen door exameneisen. Bovendien vindt er een zekere kwaliteitscontrole plaats door de inspectie. Bij het vak godsdienstonderwijs ontbreekt deze inhoudelijke sturing van buitenaf volledig en is er van een externe toetsing geen sprake. De scholen zijn wat dit vak betreft niet slechts relatief, maar volledig autonoom. In de praktijk komt dit er waarschijnlijk op neer, dat de aard en inhoud van dit vak volledig bepaald wordt door de vakdocenten zelf.

Nu heb ik zeer veel vertrouwen in de kwaliteiten van de gereformeerde godsdienstdocenten in de kwaliteit van hun onderwijs. Toch vraag ik me af of er hier niet iets wringt. De aard en inhoud van het vak gaat immers niet slechts de vakdocenten aan, maar ook de ouders, ook de schoolleiding en besturen en zelfs de hele kerkelijke gemeenschap. Het lijkt me daarom de moeite waard, dat eens nagedacht wordt over de vraag op welke wijze deze betrokkenheid tot uitdrukking kan worden gebracht. Dat kan bijvoorbeeld op schoolniveau, door de inhoud en opzet van het godsdienstonderwijs op ouderavonden ter discussie te stellen, of door het onderdeel godsdienstonderwijs in het schoolwerkplan apart door het bestuur te laten vaststellen.

Het lijkt me zinvol om eens na te gaan of naar analogie van het eigen examen maatschappijleer, niet een eigen examen godsdienstonderwijs dient te worden ingesteld. Beide hier vermelde voorbeelden tonen aan, dat we ook wat betreft de concrete vormgeving van de identiteit nog lang niet zijn uitgestudeerd en uitgewerkt.

Het handelingsaspect

Vorige week is betoogd, dat dit derde aspect van de identiteit te maken heeft met de wijze waarop leerkrachten omgaan met leerlingen. Die omgang bepaalt voor een belangrijk deel het pedagogisch klimaat in de school. Dat de wijze waarop aan die omgang vorm wordt gegeven mede de identiteit van een school bepaalt, is evident en ook voor buitenstaanders herkenbaar. Er zijn bijvoorbeeld scholen die zich profileren door een bepaald accent te leggen op orde en tucht, terwijl andere scholen dat doen door het scheppen van een kindvriendelijken leerling-gericht klimaat.

Is het nu mogelijk om een duidelijk herkenbaar, gereformeerd pedagogisch klimaat te bewerkstelligen? Tot op zekere hoogte wel. De omgang tussen leerkracht en leerling op een gereformeerde school kan namelijk niet naar eigen inzicht worden ingevuld, maar dient op alle gereformeerde scholen gestempeld te worden door de opdracht om het kind als naaste lief te hebben. Dat klemmt temeer als we beseffen, dat het gaat om duurgekochte verbondskinderen, gekocht en betaald met het kostbaarste wat er is, het leven van Gods Zoon. Calvijn beklemtoont dat deze kinderen Gods kinderen zijn, die Hij aan aardse ouders heeft toevertrouwd om ze in Zijn wegen op te voeden. Wie hiervan doordrongen is, kan als ouder of als leerkracht niet anders dan uiterst zorgvuldig met de kinderen omspringen. Het beste is voor hen nog niet goed genoeg. Dan laat je het als leerkracht wel uit je hoofd om sarcasme of kleineren als 'pedagogische' middelen in te zetten. En dan vraag je gehoorzaamheid, inzet en ijver, niet omdat dat in je eigen kraam als leerkracht te pas komt, maar omdat de Here dat vraagt. Dan probeer je als team, vanuit de verantwoordelijkheid voor zulke kinderen, ook grip te krijgen op het realiseren van niet slechts verstandelijke, cognitieve doelen, maar ook op die zo moeilijk grijpbare vormingsdoelen. Hoe dragen we in de

school dan bij aan de bereidheid en de vaardigheid om op te komen voor de eer van God in de samenleving, aan een normatieve, kritische instelling of aan de bevordering van dienstbaarheid, hulpvaardigheid en zorg voor de zwakken?

Als mijn inschatting juist is, begint het besef door te dringen dat deze doelen niet vanzelf worden bereikt, maar vragen om een zorgvuldig uitgewerkte en concrete aanpak. Ook hier is echter nog een lange weg te gaan.

Hiervoor werd gezegd, dat het werken aan een herkenbaar gereformeerd pedagogisch klimaat, waardoor gereformeerde scholen zich onderscheiden van andere scholen, slechts tot op zekere hoogte mogelijk is. De grens ligt in de persoonlijke mogelijkheden van de leerkracht. Wat de pedagogische bekwaamheden betreft, is de ene leerkracht de andere niet. Pedagogisch handelen is altijd persoonsgebonden handelen, met verschillende effecten op de kinderen. Daarom zijn de uitkomsten van dat handelen ook niet volledig planbaar en voorspelbaar.

Bezieling gevraagd

Tenslotte. Het eigen karakter van de gereformeerde school hangt uiteindelijk niet af van een uitgewerkte visie op onderwijs en van geconcretiseerde vorm- en handelingsaspecten. Beslissend is, dat alle betrokkenen de school dragen vanuit de doorleefde overtuiging dat de Here dit instrument gegeven heeft om Zijn kinderen mede toe te rusten voor de dienst aan Hem en de naaste. Als dat besef verkwijnt en dat vuur niet blijft branden, komt de identiteit in de lucht te hangen.

Werken aan identiteit betekent daarom ook en vooral werken aan de verdieping van het eigen geloof en geloofsleven.

J. Messelink

HART, HOOFD EN HANDEN I

'Mij staat een kritische spiritualiteit voor ogen, waarin het persoonlijke niet wordt uitgespeeld tegen het maatschappelijke; waarin de intimiteit van de omgang met God alles te maken heeft met de solidariteit met de wereld. En omgekeerd!'

Waar hoort u bij? Bij de kerkmensen voor wie het denken voorop staat? Of meer bij de mensen voor wie het doen het belangrijkste is? Of gaat het u als het erop aankomt om nog iets anders, en draait het bij u vooral om het voelen? Onlangs maakte iemand, als ik het goed heb in het synodaal-gereformeerde *Centraal Weekblad*, deze driedeling van gelovigen. Hij zag dat niet als grote tegenstellingen, maar als accentverschillen. Maar je hebt inderdaad mensen met grote aandacht voor de leer van de kerk. Anderen zijn meer christenen van de daad, binnen de gemeente of wijder. En weer anderen gaat het vooral om wat je *erváárt*, wanneer je gelooft.

Hoe houden we die verschillende aspecten van geloven in ons leven bij elkaar? Zijn ze met elkaar te verenigen? Is er een eenheid mogelijk waarin ze alle tot hun recht komen? Waarin niet een te sterk benadrukken van het ene het andere eigenlijk wegdrukt?

Met deze vragen houdt dr. *Jurjen Beumer* zich bezig in zijn proefschrift *Intimiteit en solidariteit; over het evenwicht tussen dogmatiek, mystiek en ethiek*. Het citaat waarmee dit artikel begint, geeft zijn bedoeling goed weer.

Vroom en radicaal?

Als predikant van een basisgemeente was de schrijver sterk gericht op een christendom van de daad. Sociale aandacht, oog voor de zwakkeren, verbetering van de samenleving. Geleidelijk *aan* kreeg hij het gevoel, dat dit praktisch geloven meer achtergrond nodig heeft. Een *diepere* laag, waarin het verworteld moet zijn om het te kunnen volhouden.

geloven kent ook aandacht voor de aardse werkelijkheid

Hij ontmoette de evangelische *Evert van der Pol*. Evangelische gelovigen zijn vaak vooral gericht op het persoonlijk geloof. Maar in de loop van de tijd is ook Van der Pol opgeschoven. Het geloven kent niet alleen de

band met God, maar ook aandacht voor de aardse werkelijkheid. Ook milieu en samenleving verdienen de aandacht van de evangelische christen.

Beiden maakten dus een ontwikkeling door. En zo konden ze samen komen tot de publikatie van hun boek *Vroom en radicaal*.

In zijn proefschrift zoekt Beumer nu verder naar een evenwicht tussen denken, doen en voelen. Tussen leer, leven en ervaren. Tussen dogmatiek, ethiek en mystiek, zoals hij dat noemt.

Schillebeeckx of Barth?

Het proefschrift is wat losjes geschreven en geeft de lezer zo goed de kans om de gedachtengang te volgen en mee te denken. Misschien is het in zijn beweringen af en toe wat te makkelijk. Maar hoe dan ook: in zijn probleemstelling is het bijzonder interessant, al moeten we bij de concrete uitwerking van Beumer een aantal fundamentele vragen stellen.

Beumer wil vroom zijn *en* radicaal. Dus ook radicaal blijven, gericht op de wereld. Op de praktijk van een christelijke solidariteit. Daarin voelt hij zich verwant met *Schillebeeckx*. Deze rooms-katholieke theoloog vindt de ervaring en de praktijk heel belangrijk. Beumer besteedt twee hoofdstukken van zijn boek aan hem. Hij ziet hem als tegenhanger van de protestantse theoloog *Karl Barth*, aan wie hij de eerste hoofdstukken wijdt. Barth legde zeer sterke nadruk op de leer, de dogmatiek. En dat zo zwaar, dat er voor het praktische christelijke leven bij hem niet voldoende plaats is, volgens *Beumer*.

Beumer is heel globaal gesproken deze mening toegedaan: Barth kan niet meer vandaag, maar Schillebeeckx is het ook niet. De eenzijdigheden van beiden wil hij te boven komen, door *daartussenin* een plaats te geven aan de mystiek, die kan bemiddelen. De mystiek kan de dogmatiek laten *leven* en de ethiek diepgang geven en zo een evenwicht tussen intimiteit en solidariteit bewerken. Het is duidelijk, dat dit een interessant boek is voor wie nadenkt over geloofsverdiepingen dergelijke.

dogmatiek die leeft en ethiek die diepgang heeft

God helemaal anders

Karl Barth begon zich na de Eerste Wereldoorlog af te zetten tegen de opvattingen van zijn tijd. Het christelijk

geloof was naar zijn idee ingekapseld in het burgerlijk leven. Was teveel een vormgeving van een algemeen godsdienstig gevoel dat alle mensen kenden.

Daartegen protesteerde hij. Geen belevingen en ervaringen en gevoelens, ook al zijn ze van de hoogste soort. Maar eenvoudig objectieve kennis van wat geen oog gezien en geen oor gehoord heeft. God is niet maar een sluitstuk in onze wereldverklaring, goed passend bij onze opvattingen over wereld en moraal. God is helemaal anders. Het heil dat Hij brengt past niet op onze verwachtingen, maar komt loodrecht van boven als iets vreemds in onze werkelijkheid. Gods openbaring sluit niet aan bij de redelijkheid of zedelijkheid van de mens. En evenmin bij zijn vroomheid of christelijkheid. Barth legt zo grote nadruk op het totaal anders-zijn van God, dat de mens met zijn opvattingen geheel verdwijnt.

Gods openbaring past zo helemaal niet bij onze werkelijkheid, dat geen verbinding mogelijk is. Ze staat er haaks op. Het Woord slaat af en toe als een bliksemschicht in in ons bestaan. En veroordeelt het.

is Gods Woord een bliksemschicht in ons bestaan of blijft het ons nabij?

Maar van een ingaan van Gods Woord in de aardse werkelijkheid wil Barth niet veel weten. Het is geen Woord dat bij ons blijft, dat met ons gaat. Want dan denkt de mens dat hij het in zijn macht heeft. Een mens is af en toe Christen, maar niet blijvend. Een mens handelt af en toe christelijk, maar niet als doorgaande gedragslijn. Christelijk leven, christelijk optreden, christelijke organisatie – het komt allemaal onder **kritiek** te staan. Deze barthiaanse opvattingen, ontwikkeld voor de Tweede Wereldoorlog, waren veertig jaar geleden overheersend, vooral in Nederlands-Hervormde **kring**.

God met ons

Tegen deze benadering hadden we van gereformeerde zijde grote bezwaren. Het is waar: God is in de hemel en wij zijn op de aarde. En over God moeten we niet menselijk denken. Maar: die grote God wil met ons zijn, vertrouwelijk omgaan met mensen, bij ons wonen. Zo kun je, bij jubilea en op andere momenten, zeggen dat God je in je leven heeft willen leiden. Zo kun je ook als kerk spreken over 's Heren wegen in de geschiedenis van de kerk. Gereformeerd is te geloven, dat we niet maar bij ogenblikken leven met God, maar als doorgaande lijn. We zijn aan Christus verbonden en mogen daarom Christen heten. En in die verbondenheid leiden we een christelijk leven. Een christelijk leven dat ook vorm kan **krijgen** in ons christelijk optreden, ook via de christelijke organisatie.

Barth noemde deze gereformeerde benadering hoogmoed. **Gereformeerden** achtten de barthiaanse opvattingen dynamiet voor het christelijk leven dat de Bijbel ons tekent. En wezen en wijzen die gedachten af.

Denken van boven of van beneden?

Ook buiten gereformeerde kringen is bezwaar gerezen tegen de opvattingen van Barth. Het is teveel een denken van boven, zegt men. De mens en de aardse werkelijkheid zijn er toch ook nog? Moet niet ook een plaats gegeven worden aan de menselijke ervaring en de geschiedenis? En onze menselijke inzet betekent toch ook nog wel iets?

Bij **Berkhof – Christelijk geloof** – is er een ontwikkeling van een denken van boven naar een denken van beneden. Bij **Van Gennep – Terugkeer van de verloren vader** – komt 'het hoge' van het evangelie in discussie met de tijdgeest.

Theologisch en cultureel wil men vandaag Barth voorbij. Beumer vindt, dat de nadruk die Barth legt op de hoogte van God en van Zijn woord prima is. Hij is daarvan onder de indruk. Maar: kan het wel landen in de werkelijkheid van vandaag? Moeten we niet laag starten, bij de mens met zijn ervaringen? De mens die dreigt te verloederen? Die in de kou staat en het gevoel heeft dat God ver weg is?

kan het hoge van het evangelie wel landen in de werkelijkheid van vandaag?

Schilder en andere gereformeerden hadden voor de Tweede Wereldoorlog diepgaande en scherpe **kritiek** op Barth. Moderne theologen en Beumer nemen eveneens afstand van de barthiaanse opvattingen.

Spoort deze **kritiek** met elkaar? En zijn wij het ook met hen eens over hoe het wel moet? Daarover verder in het vervolg van de bespreking van dit boeiende boek.

G.J. van Middelkoop

EVANGELISEREN..., EN DAN?

Een fraai boekje

Er zijn binnen onze kerken een aantal traditionele toogdagen: de schooldag, de bondsdagen, een vrouwencongres in Dalfsen. Twee bijzondere dagen trekken de laatste jaren steeds meer de aandacht: de toogdag van de werkgroep voor liturgie en eredienst en de werk- en informatiedag voor evangelisatiewerkers. Het Landelijk Verband voor evangelisatiearbeid heeft de toespraken van de in 1993 te Spakenburg georganiseerde toogdag gebundeld. Soms doe je dat om de deelnemers achteraf een plezier te doen. Een leuk document om thuis nog eens door te bladeren. Het boekje *Door de Geest bewogen* is veel meer aandacht waard. Hier en daar overlappen de bijdragen elkaar, maar samen hebben medewerkers aan deze dag een prestatie geleverd die velen stimuleren kan om bewuster dan voorheen bezig te zijn met dit belangrijke werk.

Evangelisatie, het uitdragen van het evangelie in je eigen omgeving, is een van de eerste taken van de kerk.

Evangelisatie kun je nooit goed doen als je geen goed zicht hebt op het werk van de Heilige Geest.

Over dat laatste gaat dit boekje vooral: Christus heeft zijn Geest aan de gemeente gegeven, waardoor die gemeente in beweging komt. Die beweging moet te zien zijn bij alle gemeentelieden afzonderlijk, maar ook in de gemeente als geheel. En laten we vooral niet vergeten: niemand zal ooit echt gehoor kunnen geven aan de boodschap van het evangelie als de Heilige Geest daarvoor het hart niet opent.

Het mooie van dit boekje is dat het Schriftstudie biedt op een eigentijdse, eigentijdse en persoonlijke manier. En dat steeds toegepast op de concrete situatie. Het zijn geen onbekende teksten, die worden behandeld. En er worden ook geen bijzondere exegetische vondsten uitgesteld. Maar de manier waarop de bijbel open gaat is toch origineel en verrassend. Zodat je weer warm gemaakt wordt door de boodschap, in beweging wilt komen. Het moet een feest geweest zijn, daar in Spakenburg.

Als je gehoor vindt..., hoe verder?

Ik denk dat bespreking van dit boekje in de plaatselijke gemeente ertoe leiden kan dat het evangelisatiewerk meer gaat leven. Ondanks het feit dat de bewustwording op dit terrein is gegroeid, is de roeping tot evangelisatie nog te zwak ontwikkeld.

Gemeentelieden, die zich er bewust mee bezig houden, zijn vaak heel enthousiast. Maar tegelijk hoor je van hen vaak de klacht dat ze zich in hun werk niet door het geheel van de gemeente gedragen weten. Het boekje *Door de Geest bewogen* kan hier verandering in brengen, wan-

neer je de moeite neemt je er bewust in te verdiepen.

Want het moet voor allen duidelijk zijn: evangelisatie kan alleen dan zegen ontvangen, wanneer het een wezenlijk onderdeel van het gemeente-zijn is.

Op één punt wil ik dat concretiseren.

In de meeste gemeenten werkt een evangelisatie-commissie, die verschillende activiteiten onderneemt. Denk maar aan de bijbelcursus, gesprekken op straat of aan de deur, de kinderclub. Het werk van E&R laat ik nu even buiten beschouwing.

Wie via deze activiteiten in aanraking komt met de kerk, ontmoet meestal een stel enthousiaste, levensblijde mensen. Mensen die alle aandacht voor je hebben, zeker wanneer je belangstelling voor hun boodschap hebt.

Verder is het een ervaringsfeit dat met name die mensen aan je boodschap gehoor geven, die wel enige belangstelling kunnen gebruiken: eenzamen, stukgelopenen, probleem mensen.

Wanneer je via evangelisatie een flinke relatie hebt opgebouwd, komt onherroepelijk het moment dat je deze mensen mee wilt nemen naar de kerk.

Vaak is dan de eerste reactie ook nog wel positief. Je bent blij en dankbaar dat mensen van buiten zich aangetrokken voelen tot de gemeente. Nietwaar, dat gebeurt niet elke dag!

Maar we vergeten dat de kloof tussen een 'heiden', die zomaar van straat wordt opgepikt, en het sociale en religieuze klimaat van een gereformeerd-vrijgemaakte gemeente buitengewoon groot is.

Volgens mij gaan we er, ook als mensen de drempel weten te nemen, veel te gemakkelijk vanuit dat ze daarna als vanzelf wel zullen acclimatiseren.

Mijn ervaring is dat het verschil in cultuur zo groot is dat buitenstaanders er een leven lang over doen om echt in onze gemeenten thuis te raken. Eigenlijk blijven ze zich min of meer buitenbeentje voelen. Pas hun kinderen, als ze die in de kerk mogen grootbrengen, 'nationaliseren' zich als vanzelf.

Dat verschijnsel is op zichzelf niet zo bijzonder. Neem maar eens een pleegkind in je eigen gezin op, dan zie je hetzelfde.

Maar het is wel belangrijk dat we ons daarvan bewust zijn. Dan kun je er namelijk wel wat aan doen, ermee aan het werk.

Een enkele suggestie

Natuurlijk is het belangrijk dat gasten zich in de kerkdienst thuisvoelen. Als ze onder begeleiding naar de

kerkdienst gaan, komt dat wel goed. Maar als ze zomaar een plek zoeken, tussen de massa, dan gaat het vaak niet goed. Soms zie ik zelfs vanaf de preekstoel, dat gemeentelieden gasten maar wat aan laten modderen. Hier blijft interne opvoeding en waakzaamheid geboden.

Iets anders zit me echter hoger.

Als je de kloof tussen 'heidenen' en 'bondelingen' wilt overbruggen, moet je volgens mij bereid zijn tot intense integratie. En dan niet pas na het moment dat die 'heiden' zich laat dopen.

Hoe gaat het nu vaak.

Iemand heeft belangstelling voor het geloof gekregen via de bijbelcursus. Hij wordt begeleid, mee naar de kerk genomen, verder begeleid. Steeds is een kleine groep aparte kerkleden intensief met zulke mensen bezig.

Volgens mij zouden zulke mensen vanaf het begin veel meer met de hele gemeente in contact moeten komen. Via de kerkdiensten, door ze op visite te vragen, door ermee om te gaan. De man moet mee kunnen draaien op de mannenvereniging, de vrouw in de bijbelclub. Alleen, dan moeten die verenigingen er natuurlijk wel rekening mee houden dat mensen van dat niveau aan tafel meeluis-teren en meespreken!

Of neem een kind van de kinderclub. Elke zaterdag ziet hij dezelfde begeleiders. **Eén** keer per jaar zie je wat meer van de kerk bij het kerstfeest. Als je tenminste welkom bent op het kerstfeest van **de** gemeente. Maar voor de rest leef je je leven in je eigen, ongelovige gezin en in je eigen ongelovige straat- en schoolomgeving. En als je twaalf jaar geworden bent is er geen aansluiting meer. Een groot probleem in de kinderevangelisatie.

Ik ben er vast van overtuigd dat kinderevangelisatie alleen maar vrucht kan dragen wanneer we zulke kinderen toelaten in onze huiselijke levenssfeer. Ze moeten vriendjes en vriendinnetjes kunnen worden met onze eigen kinderen. Als het ware geestelijk geadopteerd worden. Dan lukt het misschien ook om ze na hun twaalfde jaar, gewoon via onze gezinnen, mee te **krijgen** naar de kerk.

Alleen, wanneer het zover komt, moeten ze ook welkom zijn op onze eigen verenigingen en catechisaties. Ik ben bang dat veel inspanning op het gebied van de **kinder**-evangelisatie tot niets leidt, wanneer we niet bereid zijn tot zo'n geïntegreerde aanpak.

Geloof en gedrag

Hier wil ik het thema van de vorige twee bijdragen weer oppakken. Uit ervaring weet ik hoe verrijkend het kan zijn wanneer je in een groep kerkjeugd een paar jongeren ziet meedraaien, die van buiten komen.

Als er echte geestelijke belangstelling is, over en weer, is de winst enorm. Ook je eigen kerkkinderen leren nadenken over vragen, die ze vanuit hun eigen beleavingswereld nooit gesteld zouden hebben.

Maar de winst is nog groter. De eigen jeugd leert zo heel snel zien dat het christelijk geloof bepaald niet iets vanzelfsprekends is. Bovendien wordt je gedwongen over de

meest elementaire vragen zo na te denken, dat je het duidelijk kunt maken aan onwetenden. Pas dan, wanneer je je dwingt tot basaal geloven, merk je hoe moeilijk die gewone termen eigenlijk zijn.

Uiteraard is het wel van belang dat er op de vereniging en de catechisatie een sfeer heerst, waarin gasten zich welkom en thuis gaan voelen. Het is een aanfluiting voor het christelijke geloof, wanneer kinderen van een fijne jeugdevangelisatiegroep terecht komen in een janboel op de catechisatie.

Dan werkt de kerk contra-productief.

Maar het wonderlijke is dat gasten van buiten ook naar binnen sfeerverbeterend werken.

Als je het goed doet, is de winst dus alleen maar groter.

Helaas moet ik belijden dat ik de laatste jaren maar weinig deelnemers van buiten op de catechisatie heb meege- maakt. Maar het is mijn vaste overtuiging dat dat er, zeker over het hele land gerekend, meer kunnen worden als we bereid zijn onze gasten op deze wijze in onze **kring** te ontvangen.

H. Folkers

In dit artikel is besproken: C.J. de Ruijter e.a., *Door de Geest bewogen*. Uitgegeven bij De Vuurbaak in Barneveld 1993, prijs f 15,90.

Gereformeerd Psychiatrisch Ziekenhuis organiseert:
symposium voor
AMBTSDRAGERS
"Een praktische leidraad voor opvang
en begeleiding van psychiatrische patiënten in
uw gemeente."
Doel van dit symposium is ambtsdragers
meer en beter te betrekken bij het werk
van het GPZ.

- Wat zijn de behandelmogelijkheden binnen het GPZ?
- Hoe dient men zich aan te melden bij het GPZ?
- Hoe gaat u om met psychiatrische patiënten?

Datum: D.V. 7 mei 1994
Plaats: centraal in Nederland
Kosten: f 15,- p.p.

Nee! voor het programma en aanmeldingsformulier
kijkt u op met het directiesecretariaat van het GPZ.
telefoon 03404 - 32114

Aanmeldingsformulieren
moeten voor 22 februari bij
het GPZ binnen zijn.

Normativiteit en geloofsbeleving

Onder deze titel schreef ds. A.J. van Zuijlekom drie artikelen in het *Kerkblad van het Zuiden* van 8, 15 en 22 januari j.l. Hij gaat daarin met name in op de vraag, of het van idealisme getuigt de norm van God te handhaven voor het kerkelijk leven, maar zet dit meteen in een breder kader. We geven in het vervolg enkele belangrijke fragmenten uit deze artikelen-reeks door.

Heb ik het verkeerd als bij nogal wat mensen vandaag de tweede term veel dierbaarder is dan de eerste? We hebben de tijd van de grote verhalen, al dat normatieve spreken van vroeger, gehad. We leggen de accenten vandaag meer op het persoonlijke. Is dat persoonlijke geloofsleven niet veel belangrijker? Wat stelt het geloof immers voor als je weliswaar heel principiële verhalen op kunt hangen, zonder dat je het allemaal ook persoonlijk beleeft? Daarom: laten we wat kalmer aan doen met al dat normatieve gepraat, en dankbaar zijn voor de nadruk die vandaag op het persoonlijke wordt gelegd. Zal ons geloof zijn kracht ook niet vinden in het persoonlijke?

Gij zult niet doodslaan

We kunnen nu met elkaar gaan doorspreken over de belijdenis van de kerk en onze geloofsbeleving. Toch wil ik dat vandaag nog niet doen. Ik hoop er volgende week op terug te komen. Maar eerst wil ik een heel andere invalshoek nemen. Ik doe dat expres. Als het over de kerk gaat (zie boven), dan lijken we soms de onbedwingbare neiging te hebben Gods normen tot een onbereikbaar ideaal te verheffen. Een ideaal dat we toch niet bereiken. En dan kunnen we het met elkaar zelfs wijs gaan vinden genoeg te nemen met een stuk gebrokenheid. We vinden de vrijmoedigheid over meerdere ware kerken te spreken, terwijl de (voortdurende) verdeeldheid toch wijst op gebrek aan geloof, op zonde. De geloofsworsteling verdwijnt. We zouden echter raar opkijken als wij ten aanzien van andere geboden zondige verhoudingen en toestanden gingen goedpraten. Bijvoorbeeld gebrek aan liefde in de kerk. Daarom wil ik nu eerst even het voorbeeld van het zesde gebod nemen.

Onlangs moest ik preken over het zesde gebod: *gij zult niet doodslaan*. En de catechismus legt dit gebod ondermeer zo uit: je moet je naaste liefhebben als jezelf. Tegenover mensen die de Here op mijn weg plaatst, moet ik geduldig, vredelievend, zachtmoedig, barmhartig en vriendelijk zijn.

Heel bekende woorden, waar je wel de vraag bij kunt stellen: is de catechismus hier eigenlijk wel reëel? Of, schildert de catechismus hier een ideaal dat we op deze aarde toch nooit bereiken?

Stel dat dat laatste het geval is, dat het hier om een ideaal gaat. Wat moet je er dan in de praktijk mee? Je dominee kan er over preken. Hij legt de catechismus uit. Spitt het wat praktisch toe. Een uurtje later zit je thuis aan de koffie. Aarzelend komt er een gesprek over de preek op gang: tja, de dominee kan wel mooi praten...

Ik denk niet dat u graag zou willen dat er in de kerk zo over de preek werd nagepraat of nagedacht. Het gebrek aan liefde en geduld en zachtmoedigheid en vriendelijkheid en vredelievendheid zou dan immers een wettige plaats in de kerk krijgen. En dat wensen we onze broeders en zusters die moeite hebben in hun huwelijk, onze broeders en zusters die moeite hebben met het functioneren van de gemeenschap der heiligen, niet graag toe. Gelukkig hoeft dat ook niet, omdat bij het napraten en na-

denken bij de mensen (zoals we dat onder het vorige kopje noemden), een grote fout is gemaakt. Deze fout is namelijk dat de HERE ons in zijn wet maar niet het beeld van de ideale christen voorspiegelt. Nee: *in de weg gaat het om de normen die de HERE stelt*. De HERE stelt ons de wet. De HERE zegt: je moet je naaste liefhebben als jezelf. En dan wil de HERE niet dat je dat naast je neerlegt. Zo van: och HERE, het klinkt wel mooi, maar in mijn situatie gaat dat niet op, want... (en dan komen de verontschuldigheden). Nee: de HERE wil dat je met die normen aan het werk gaat. Opdat je in je huwelijk, in de kerk, in al die verhoudingen al meer mag gaan beleven: de HERE zorgt er met zijn heilzame wet voor dat we ons veilig mogen weten bij elkaar.

Beschermd.

Meerdere ware kerken?

We noemden vorige week al even het punt, dat er onder ons steeds meer en makkelijker over meerdere ware kerken gepraat lijkt te worden. Nu kan het dat je in de weg van samsprekingen inderdaad als kerkeraden tot de verblijdende conclusie komt dat je elkaar wederzijds als kerk van Christus erkent. Op bepaalde plaatsen is het inderdaad zover gekomen. We mogen daar in Goes van meepraten. Zover is het in heel veel plaatsen echter niet. Toch lijkt het soms alsof men ook in plaatsen waar men samsprekingen nog niet eens ziet zitten, steeds makkelijker gaat praten over meerdere ware kerken. We doen als het over de landelijke situatie gaat, zonder al te veel aarzeling verstrekkende uitspraken over Nederlands Gereformeerde Kerken, Christelijke Gereformeerde Kerken en Gereformeerde Bondsgemeenten, om er nu maar even niet meer te noemen. Het aantrekkelijke lijkt: we laten onze blik niet meer verenigen door onze hoog opgetrokken kerkmuren. We zijn niet meer zo enghartig dat we maar over één ware kerk spreken. Naar buiten toe komen we beter over. Dat lijkt positief.

Maar, is het gevaar niet dat we ondertussen niet meer op een geestelijke manier weten om te gaan met onze belijdenis over de kerk? Als christen zijn we lid van één van de ware kerken. We voelen ons thuis in 'onze' kerk. We passen daar naar vermogen op de winkel. Onze verlegenheid naar christenen uit andere kerken hebben we afgelegd, *zonder op het punt van de kerk nog te worstelen om de gehoorzaamheid aan de normen van God*. Als we nog verlegen zijn, dan is het op het punt van de tekst van onze geloofsbelijdenis die zo nadrukkelijk over de éne kerk van Christus spreekt. Wellicht dat we onderling nog discussiëren over de mogelijkheid van meerdere ware kerken, maar het is voor ons geen geloofsworsteling meer. Heel parmantig passen we de kenmerken van art. 29 NGB toe op de verschillende kerken, en met voldoening stellen we steeds vaker een gunstige uitslag vast.

Ik zei al: de geloofsworsteling is weg. En laten we wel wezen: als de eenheid van de kerk geen zaak van geloofsworsteling meer is, maar de veelheid van de kerk een stuk acceptatie heeft gevonden, mogen we dan nog wel enige verwachting koesteren op het punt van de eenheid?

De norm 1

De verleiding is elke keer weer groot om in een gecompliceerde kerkelijke werkelijkheid de belijdenis zo te gaan lezen, zo'n kerkleer te gaan ontwikkelen, dat je die gecompliceerde werkelijkheid eens even in alle eenvoud in kaart brengt. Dan moet het een teleurstelling zijn dat je je belijdenis tegen je hebt. Want de belijdenis doet niets om de werkelijkheid op een eenvoudige manier in kaart te brengen. Ze maakt het er juist nog moeilijker

op, lijkt het. Wie de catechismus opslaat over de kerk, loopt al gauw tegen het volgende ingewikkelde vraagstuk op: de uitverkiezing. De kerk is immers *de vergadering van de gemeente die tot het eeuwige leven uitverkoren is*. Als je dus met zondag 21 zegt: 'ik geloof dat ik van deze gemeente een levend lid ben, en eeuwig zal blijven', dan kun je dat alleen maar zeggen omdat je voor alles gelooft dat de Here jou uitverkoren heeft.

Dat is één van de grote wonderen van de kerk: daar vind je de uitverkorenen. En dat is geen vondst van de catechismus. Daar begint ook de brief aan Efeze mee. Gods keus voor ons is de basis van heel ons kerklidmaatschap. Alleen vanwege zijn keus horen wij bij de kerk. Wie nadenkt over de kerk, zal zich door die keus van God voor hem of haar moeten laten leiden.

Dat is de norm. Die norm verdiept je geloofsbeleving.

Leven uit de Geest

De normen zijn hoog. Wat is de verleiding dan groot om je van de normen af te maken met de uitspraak: kerkelijke eenheid is een mooi ideaal. Maar het is te mooi om te denken dat het voor de wederkomst echt al wat wordt. En dat je dan ver onder je stand gaat leven en zeggen: laten we maar oppassen dat we in plaats van twee kerken drie kerken gaan **krijgen**...

Maar, we staan er toch niet alleen voor?

De Zoon van God vergadert zijn kerk ook *door zijn Geest*. En wie gedoopt is mag weten: die Heilige Geest wordt ook mij gegeven. Die Heilige Geest die gehoorzaamheid wil werken. In Ef. 1 lezen we zelfs dat we door de Heilige Geest *verzegeld* zijn. Dat betekent: onbereikbaar voor boze machten. Het bijzonder beschermde eigendom van Christus. Hij laat je niet vallen. Hij houdt je vast door zijn Geest. In de kracht van die Geest moet je gehoorzaam willen zijn. Heilig willen gaan leven, in heel je leven. Dus ook (om even bij het onderwerp van vandaag te blijven) als het gaat om de vergadering van de kerk. En aan het werk met die gebrokenheid die je nu om je heen ziet. Je signaleert het: Gods kinderen die verschillende avondmaaltafels zoeken, of aanrichten. Nee: dan kun je niet leven met het ondraaglijke idee van het naast elkaar blijven bestaan van meerdere ware kerken. Dat je aan de éne kant gelooft dat Christus verschillende avondmaaltafels aanricht, terwijl je die tegelijk voor elkaar gesloten meent te moeten houden. Want zo zit het dan toch maar!

Nederig bidden om de Heilige Geest

Leven bij de norm wordt dan een zaak van veel gebed. Dat kan niet anders. Bidden dat je in de kracht van de Geest **aan** het werk mag gaan. En, dan moeten we ook maar **vol verwondering** vragen om de Heilige Geest.

Normativiteit bedoelt niet het geloofsleven te verstikken. Normativiteit bedoelt ook niet ons een onhaalbaar ideaal voor te schotelen. Maar het bedoelt ons wel te bewaren voor het idee van: we doen het wel aardig. Ideaal is het niet, maar het gaat best wel lekker. We mogen redelijk tevreden zijn.

Gaat dat idee namelijk bij ons leven, dan slijt tegelijk ons zondebesef uit. En waar we geen oog meer hebben voor onze zonde, verleren we het ook onze zonde te belijden. We komen aan schuldbelijdenis niet meer toe, en we zoeken de toevlucht niet meer bij Christus. We vergeten dan dat wij uit de Geest hebben te leven. Het leven wordt oppervlakkig, en op het punt van kerkelijke eenheid hebben we niet veel meer te verwachten. Zijdelings wees ik ook al even op het gevaar dat we misschien nog wel discussiëren over de ware kerk, over het al of niet aanwezig zijn van de drie kenmerken, maar dat de diepgang van het geloof zoek raakt. We willen daar vandaag nog wat dieper op ingaan.

Het gevaar van theoretiseren

Misschien zegt u: ja, maar die drie kenmerken zijn toch wel heel

belangrijk. Daar kun je de ware kerk toch maar aan herkennen. Helemaal mee eens. Ik laat ze mijn catechisanten ook leren. En toch kan er een gevaar dreigen. Zo is er wel eens een discussie geweest over de vraag (en regelmatig duikt ze weer op), of de *wil tot eenheid* niet ook kenmerkend moet zijn voor de kerk. K. Schilder heeft daar bijvoorbeeld op gewezen. En dan wordt ondermeer zo gereageerd: hier sluipt een vierde kenmerk van de ware kerk binnen. Mensen raken in de war, want er zijn toch maar drie kenmerken volgens **art. 29**. En het advies is: houd het nou toch gewoon op drie kenmerken.

Ik verbaas me echt een beetje over reacties van dat soort. Het doet me gewoon wat confessionalistisch aan. Per slot van rekening: de eenheid van de kerk mag toch niet missen in de prediking van de kerk (eerste kenmerk). De eenheid van de kerk is toch ook niet los te maken van de zuivere bediening van de sacramenten (tweede kenmerk). Laten we oppassen dat de zuiverheid van de prediking enkel een theoretisch gegeven wordt.

Willen we de prediking op haar zuiverheid beoordelen, dan zullen we toch ook inhoudelijk kennis moeten nemen van die prediking, of echt de volle raad van God verkondigd wordt!

Ik ontken dus niet dat het gegeven van de kenmerken heel belangrijk is. Maar ik wil er ook voor waarschuwen dat we de kenmerken niet maken tot een steriel, theoretisch verhaal dat met de werkelijkheid van de kerkvergadering niets meer heeft te maken. Dan komt het verhaal van de kenmerken al gauw als een denkraam over allerlei discussies te liggen, en komen we niet meer toe aan de levende wijze waarop de Schrift zelf over ons kerk-zijn spreekt.

Norm

Je laten beheersen door de norm. En die norm is maar geen massief verhaal dat nooit kan landen in onze zondige werkelijkheid. Nee: die norm wordt hier ook bepaald door een heel teer woord: *geef je vrijmoedigheid niet prijs*. En die oproep tot vrijmoedigheid is geen loze kreet. Ze komt immers uit de hemel. Ze komt ook niet zomaar ongeadresseerd uit de hemel vallen. Maar de oproep klinkt persoonlijk geadresseerd: aan de heilige broeders (Hb. 3 : 1). Dat is de gemeente. De broers en zusters van Jezus. Mensen die *vanuit* de hemel geroepen worden. Mensen die ook *naar* de hemel geroepen worden. Die mensen moeten **onverwrikt** (dat is nogal wat) vasthouden aan hun vrijmoedigheid. Niet bang zijn. Niet overal problemen zien. Maar vertrouwen hebben in je sterke Heer; de Bouwmeester van de kerk. Hij beschermt zijn kerk. Werk daarom in blij vertrouwen verder aan de eenheid van de kerk.

Wie dat blij vertrouwen afdoet met normatief spreken, een onhaalbaar ideaal, die moet weten dat hij het ook niet langer waard is zich *Christus' huis*, kerk van de Zoon van God, te noemen. Want zijn huis zijn wij alleen, *indien* wij de vrijmoedigheid en de hoop, waarin wij roemen, tot het einde **onverwrikt** vasthouden.

W.G. de Vries

met voor het goede boek

Assendorperstraat 7
8012 DG Zwolle
Tel 038 219802 b g g 210090 Voor a: uw studieboeken

boekhandel goedhart

Beroepen te Bunschoten-Oost: A.H. Driest te Buitenpost. **Toegelaten** tot de dienst des Woords door de classis Drachten, na peremptoir examen: kandidaat J. van der Wal, beroepen predikant te Drogeham; adres: Tillewei 10,9289 HC Drogeham, a (05121) 1316.

BEVESTIGING EN INTREDE

P.F. de Boer, kandidaat te Emmerloord, deed 30 januari jl. zijn intrede te Roodeschool. Zijn bevestiger was ds. S.W. de Boer te Leek, broer van de predikant; adres: Hooilandsweg 84,9983 PG Roodeschool, e (05961) 6868. Ds. S.M. Alserda te Drachten Z/O (l.l. zendingspredikant van Kalimantan Barat) deed, eveneens op 30 januari, intrede te Vroomshoop. Hij werd bevestigd door ds. D.F. Ensing te Aduard. Nieuw adres: President Kennedylaan 24, 7681 EX Vroomshoop, a (05498) 45026. Op D.V. zondag 6 februari a.s. zal kandidaat J. v.d. Wal bevestigd worden en zijn intrede doen als predikant te Drogeham. Zijn bevestiger is ds. J. Schoemaker te Zuidwolde (Gr.).

DOCTORAAL EXAMEN

Aan de Theologische Universiteit te Kampen slaagden voor het doctoraal examen: H. Bos te Kampen, H.G. Gunnink te Schildwolde, E.C. Ouwéjan te Hoogeveen, G.O. Sander te Arnhem, J.A. Schelling, Ph. Troost en A. Veefkind te Kampen en H.J. Visser te Amersfoort. Voor het doctoraal examen oude stijl J.J. Burger te Naarden.

LEGERPREDIKANT

Ds. C. van Breemen te Heerenveen is met ingang van dit jaar voor de duur van één jaar en zes weken tot legerpredikant aangesteld. Momenteel volgt hij de opleiding daarvoor, waarna bekend wordt waar hij geplaatst wordt.

DEPUTATEN

In het deputaatschap IGTT (Instituut voor Gereformeerde Theologische Toerusting) zijn enkele nieuwe deputaten benoemd. Dit zijn drs. C.J. Haak (secundus), ds. J.A. Boersema, ds. M.H. Oosterhuis, ds. T. Wendt, ds. D.J. Zandbergen (secundus), dhr. J.C.B. Töpfer (secretaris), Oranje Nassaulaan 2,8051 PB Hattem, a (05206) 42004. Voor correspondentie, enz. is het deputaatschap te bereiken via Postbus 112,8050 AC Hattem.

STUDENTEN

Deputaten ad art. 19 K.O. van de Geref. Kerken delen mee dat de studenten aan de Theologische Universiteit, Broederweg 15 te Kampen, die in aanmerking komen voor financiële steun voor 1994-1995, een aanvraagformulier dienen aan te vragen bij de contact-deputaten van hun particulier-synodaal ressort. Studenten, die over het lopende jaar reeds financiële steun ontvangen, behoeven geen formulier aan te vragen.

De contact-deputaten (voor zover gewijzigd; zie p. 152 HB) zijn: Voor Overijssel: R. Buitinga, Vrielinklanden 73, 7542 LT Enschede; voor Gelderland: K.C.F. Stolper, Bonendaal 34, 7231 GH Wamsveld; voor Utrecht: C.A. Nelemans, Sluisweg 37, 3751 BP Spakenburg; voor Zeeland/N-Brabant/Limburg: ds. T.O.G.M. Bosma, Wilhelminastraat 8,4571 JM Axel.

ADRESWIJZIGINGEN E.D.

Amersfoort-Centrum * *Boekh.*: W.J. Kortjes, Everard Meysterweg 42, 3817 HE, a (033) 621826; *Evang.comm.*: F. Bos, Juliëttestr. 67, 3816 RB, a (033) 754228; *Kerkblad*: Mevr. A. de Vries-Jongeling, Heiligenbergerweg 116,3816 AM, a (033) 720477 (p. 103). Wat verder vervalt, is te vinden hieronder, bij Amersfoort-Oost.

Amersfoort-Oost * *Predikant*: C. van den Berg; *Emeritus-predikant*: drs. B. Kamphuis; *Scriba*: S.H. van Dusseldorp, Weertmanplein 6, 3815 XJ, a (033) 752941; *Kerkelijk bureau*: dinsdag 19.00-19.30 uur in 'de Schaapskooi', Magelhaenstr. 70. *Diaconie*: H. Siegers, Bergsteijnhof 4, 3815 NK, a (033) 752610; *Boekh.*: H. Bergsma, Rustenburgerweg 7, 3815 NA, a (033) 729174, postr. 251162 t.n.v. Geref. Kerk Amersfoort-Oost. *Kerkblad*: Mevr. W.H. Noordhof-Smelik, Fuutstr. 12, 3915 JP, a (033) 722368; *Koster*: H.H.P. de Wijk, Magelhaenstr. 66, 3814 XP, a (033) 721408; *Diensten*: 'De Schaapskooi', Magelhaenstr. 70, a (033) 721408, 10.00 en 17.00 uur.

Ruinerwold-Koekange * *Diaconie*: H. Snijder, Mevr. G. v. Kerkwijkstr. 1, 7961 CD Ruinerwold, a (05222) 2069 (p. 68).

Rectificatie

Cursus 'Van Gisteren naar Morgen': De eerste cursusavond te Alkmaar – N.H. Kapelkerk is niet 8, maar 18 maart 1994.

PERSBERICHT

Vervolgcurcus voor de kerkorganist

De reeds aangekondigde 'vervolgcurcus voor de kerkorganist', georganiseerd door de Vereniging van Gereformeerde Kerkorganisten (VGK), waarin de deelnemers gedurende twee zaterdagen allerlei praktische zaken betreffende het kerkorgelspel aangereikt krijgen, wordt D.V. op 16 plaatsen in ons land gehouden. Er zijn nog enkele plaatsen beschikbaar voor de volgende cursussen: Enschede(-Zuid): 19 februari en 5 maart

Bunschoten(-Oost): 26 februari

Nijkerk: 26 februari

Utrecht(-Centrum): 19 februari

Haarlem: 19 februari

Goes/Axel: 19 februari

Inlichtingen over en aanmelding voor de cursus bij: H. Ophoff, Graskioekje 8, 7721 JA Dalfsen, a (05293) 4029.